

คำพิพากษาฎีกาที่ 1631-1634/2508 การเล่นแชร์เบี้ยหวดยไม่เป็นการกู้ยืม แม้ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ ก็ฟ้องร้องกันได้ การประมุขให้ดอกเบี้ยกันถือไม่ได้ว่าเป็นการให้ดอกเบี้ยในการกู้ยืม เป็นลักษณะการประมุขว่า ใครจะให้ประโยชน์สูงกว่ากันเท่านั้น มิได้กำหนดอัตราให้เรียกร้องกันได้โดยใด จึงไม่อยู่ในบังคับแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 654

คำวิจารณ์ เป็นการยืนยันว่า การเล่นแชร์เบี้ยหวดยไม่ใช่การกู้ยืมเงิน (เทียบฎีกาที่ 629/2486 ที่ได้กล่าวไว้ในคำวิจารณ์ท้ายฎีกาที่ 65/2507 ในหัวข้อ “คำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรา 650 และคำวิจารณ์”) นอกจากนั้นยังวางหลักต่อไปโดยยึดเหตุผลเดียวกันว่า เมื่อไม่ใช่เป็นการกู้ยืมเงินการประมุขให้ดอกเบี้ยกันจึงไม่ถือว่าเป็นดอกเบี้ยตามมาตรา 654 เพราะฉะนั้น แม้จะคิดประโยชน์ที่ได้จากเงินต้นเป็นเงินมากกว่าอัตรา 15% ก็ยอมประมุขให้กันได้ (โปรดดูคำอธิบายในมาตรา 654 ซึ่งจะได้อีกต่อไป)

คำพิพากษาฎีกาที่ 248/2509 จำเลยทำหลักฐานเป็นรูปจดหมายให้ไว้แก่โจทก์ มีความว่า ขอรับรองและขอบคุณโจทก์สำหรับเงินกู้ที่โจทก์ให้จำเลยกู้ยืม นั้น เป็นเพียงหนังสือรับสภาพว่า เป็นเงินที่โจทก์ให้จำเลยยืมอันเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมตามมาตรา 653 อย่างหนึ่งเท่านั้น หากใช้เป็นลักษณะแห่งตราสารการกู้ยืมเงินอันจะพึงต้องปิดอากรแสตมป์ไม่ ในจดหมายของจำเลยกำหนดเวลาชำระหนี้ขึ้นเองว่า จะชำระให้โจทก์ต่อเมื่อการขายผลิตผลของตนมีผลพอเพียงที่จะชำระหนี้ได้นั้น ไม่มีระยะเวลาชำระหนี้ที่ได้กำหนดลงไว้ ทั้งจะอนุมานจากพฤติการณ์ทั้งปวงก็ไม่ได้ว่า เมื่อใดจำเลยจึงจะขายผลิตผลได้พอเพียงที่จะชำระหนี้ได้ เพราะเป็นเหตุการณ์ในอนาคตที่ยากจะมองเห็นผลสำเร็จได้ว่าต้องกินเวลาช้านานเพียงใด ฉะนั้น การชำระเงินคืนให้โจทก์ที่จำเลยทำไว้ให้ นั้น เท่ากับไม่ได้กำหนดเวลาชำระหนี้ลงไว้ดังนั้น แม้จำเลยจะขาดทุนก็ไม่สามารถจะยกเอาเหตุนี้มาปิดความรับผิดชอบต่อโจทก์ได้

คำวิจารณ์ โปรดเทียบกับคำพิพากษาฎีกาที่ 531/2505 ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วเบื้องต้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 644/2509 บันทึกของพนักงานสอบสวนที่มีข้อความชัดเจนว่าจำเลยรับรองว่าได้กู้ยืมเงินของโจทก์ไปจำนวนเท่านี้เท่านี้จริง และจำเลยได้ลงชื่อไว้ทำยบันทึกลักษณะด้วย แม้จะเป็นเรื่องพนักงานสอบสวนเรียกไปไกล่เกลี่ยในทางอาญาก็ตาม ก็ใช้บันทึกนั้นเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมได้

คำวิจารณ์ ดังได้กล่าวไว้ในหลักเบื้องต้นว่า หลักการกู้ยืมเงินนั้นจะเขียนไว้ในรูปใดก็ได้ ขอให้มีความชัดว่า มีการกู้ยืมกันและลายมือชื่อผู้กู้ยืมก็เป็นอันใช้เป็นหลักฐานฟ้องร้องให้บังคับคดีได้ตามมาตรา 653

คำพิพากษาฎีกาที่ 282-285/2509 เอกสารที่เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืม จำต้องมีเพื่อฟ้องเรียกเงินก็แต่ในกรณีฟ้องตามสัญญากู้เท่านั้น แต่คดีที่โจทก์ฟ้องเรียกเงินตามเช็คที่ออกให้เพื่อชำระหนี้เงินกู้ แม้จะไม่มีเอกสารเป็นหลักฐานการกู้ เช็คนั้นก็เป็นมูลหนี้ที่ฟ้องเรียกเงินได้

คำวิจารณ์ เนื่องจากตามมาตรา 653 วรรคแรก บังคับไว้ให้ต้องมีหลักฐานเอกสารลงลายมือชื่อผู้ยืมมาแสดง จึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้นั้นเป็นการบังคับเฉพาะกรณีฟ้องเรียกเงินตามสัญญากู้ยืมเงิน เกินกว่า 50 บาท แต่ในคดีนี้ เป็นการฟ้องเรียกเงินตามเช็ค หากให้ฟ้องเรียกเงินตามสัญญากู้ยืมไม่ จึงไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานเอกสารดังกล่าว

คำพิพากษาฎีกาที่ 352/2509 โจทก์ฟ้องว่า จำเลยกู้เงิน 4,000 บาท จำเลยว่าเป็นเรื่องซื้อของเชื่อเพียง 400 บาท โจทก์ให้จำเลยเซ็นชื่อในแบบพิมพ์สัญญา โดยมิได้กรอกข้อความไว้ จำเลยยังมีได้ชำระค่าซื้อของเชื่อจริง ขอให้ยกฟ้อง ศาลชั้นต้นฟังว่าโจทก์กรอกข้อความสัญญาในภายหลัง จึงให้จำเลยชำระค่าซื้อของเชื่อ 400 บาท ดังนี้ เมื่อศาลฎีกาฟังว่าจำเลยมิได้เป็นหนี้เงินกู้ตามสัญญาที่โจทก์ฟ้อง แต่ฟังได้ว่าจำเลยได้ลงชื่อในแบบพิมพ์สัญญาที่ยังมิได้กรอกข้อความให้โจทก์ไว้ เนื่องจากจำเลยชื่อของเชื่อจากโจทก์ก็พิพากษาให้จำเลยชำระเงิน 400 บาท ให้โจทก์ได้

คำวิจารณ์ การที่จำเลยเซ็นชื่อในสัญญา โดยโจทก์กรอกข้อความภายหลัง เมื่อจำนวนไม่ตรงกับที่ตกลงกู้ยืมกัน ศาลเคยฟังว่า สัญญากู้ยืมไม่สมบูรณ์ รับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 286/2507) แต่ในคดีนี้ ศาลฟังว่า แท้จริงไม่ใช่เรื่องกู้ยืม แต่เป็นเรื่องการเรียกเงินซื้อของเชื่อจึงไม่อยู่ในข่ายที่จะต้องพิจารณาหลักฐานเอกสารใด ๆ อยู่แล้ว เมื่อจำเลยรับว่าได้ซื้อของเชื่อไป 400 บาทจริง จำเลยก็ต้องใช้เงินตามที่เป็นหนี้ค่าซื้อของเชื่อเขาอยู่

คำพิพากษาฎีกาที่ 761/2509 จำเลยทำสัญญาเงินไว้ให้โจทก์จำนวนหนึ่ง ต่อมาโจทก์ลอบเติมเลข 1 ลงหน้าจำนวนเงินในเอกสารนั้นทำให้จำนวนเงินกู้มากขึ้น แล้วเอาเอกสารนั้นมาฟ้องเรียกเงินจากจำเลย ดังนี้ โดยมติที่ประชุมใหญ่เห็นว่า เมื่อข้อเท็จจริงได้ความว่า สัญญาฉบับที่โจทก์นำมาฟ้องเป็นสัญญาที่จำเลยได้กู้เงินของโจทก์ไป 9,100 บาท และจำเลยได้ทำสัญญานี้ให้โจทก์ไว้ การกู้เงิน 9,100 บาท ระหว่างโจทก์จำเลยจึงมีหลักฐานแห่งการกู้ โจทก์ฟ้องให้บังคับได้ตามมาตรา 653 การที่โจทก์เติมจำนวนเงินกู้ลงไปอีก 10,000 บาท ในภายหลังเป็นเพียงเติมส่วนหนึ่งของจำนวนเงินกู้ไม่อาจทำให้การกู้และหลักฐานแห่งการกู้เดิมเสียไปจำเลยยังคงต้องใช้เงินกู้แก่โจทก์ตามจำนวนที่จำเลยได้กู้เงินไปจริงในจำนวน 9,100 บาท นั้น

คำวิจารณ์ โปรดเทียบดูกับคำพิพากษาฎีกาที่ 743/2506 ที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อ “คำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรา 653 และคำวิจารณ์”

คำพิพากษาฎีกาที่ 215/2510 จำเลยและภรรยาได้จดทะเบียนการหย่ากันที่อำเภอ และได้ให้ถ้อยคำในบันทึกหลังจดทะเบียนการหย่าต่อนายทะเบียนว่า ภรรยาจำเลยได้ขี้มเงินจากโจทก์มา ยังไม่ได้คืน จำเลยและภรรยาได้ลงลายมือชื่อรับรองว่า บันทึกถูกต้อง ดังนี้ บันทึกหลังทะเบียนหย่าถือเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมตามมาตรา 653 โจทก์นำหลักฐานนั้นมาฟ้องเรียกหนี้อื่นเกิดจากการกู้ยืมได้ หลักฐานแห่งการกู้ยืมดังกล่าวไม่ใช่สัญญากู้ยืม แม้มีได้เปิดอาคารแสดงตามประมวลรัษฎากร ก็รับฟังเป็นพยานได้

คำวิจารณ์ เป็นคำพิพากษาฎีกาที่อาศัยหลักการวินิจฉัยอย่างเดียวกับคำพิพากษาฎีกาที่ 531/2505, ที่ 248/2509 ซึ่งกล่าวไว้แต่ต้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 752/2510 ทำสัญญากู้เงินเบิกเงินเกินบัญชีกับธนาคารโดยยอมให้บุคคลอีกคนหนึ่งออกเช็คส่งจ่ายเงินในบัญชีของตนได้นั้น กรณีมิใช่เป็นเรื่องตั้งตัวแทนไปทำสัญญา และข้อตกลงระหว่างผู้ไปทำสัญญากับผู้ที่ตนยอมให้ออกเช็คส่งจ่ายในบัญชีของตนได้ ก็ไม่มีกฎหมายบังคับให้ต้องทำเป็นหนังสือ การออกเช็คส่งจ่ายเงินตามสัญญากู้เงินกู้เบิกเกินบัญชีของบุคคลอื่นตามข้อตกลงระหว่างกันดังกล่าว ผู้ออกเช็คต้องรับผิดชอบใช้เงินคืนให้แก่เจ้าของบัญชี แม้ธนาคารผู้ให้กู้จะยังไม่ได้ทวงถามเจ้าของบัญชีก็ตาม หากผู้ออกเช็คส่งจ่ายดังกล่าวนั้นถึงแก่ความตายก่อนชดใช้เงิน กองมรดกของผู้นั้นก็ต้องรับผิดชอบต่อเจ้าของบัญชี

คำวิจารณ์ เรื่องนี้เน้นให้เห็นว่ากฎหมายมาตรา 653 ต้องตีความโดยเคร่งครัด คือถ้าไม่ใช่สัญญากู้ยืมเงินแล้ว ก็ไม่อยู่ในข่ายต้องมีหลักฐานเอกสารอย่างใดตามมาตรา 653

คำพิพากษาฎีกาที่ 882/2510 การรับเงินไปเป็นทุนหมุนเวียนในการซื้อของเพื่อส่งให้ผู้จ่ายเงินนำไปขาย แล้วคิดหักบัญชีกันตามที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ไม่ถือเป็นการกู้ยืม แม้ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ ก็ฟ้องร้องให้คืนเงินที่รับไปเกินกว่าราคาของที่จัดซื้อส่งให้ได้

คำวิจารณ์ ที่ไม่ถือว่าเป็นการกู้ยืม เพราะเรื่องนี้ไต่ไปเ็นทางซื้อขายของกัน แต่ผิดกับซื้อขายธรรมดา เพราะกรณีนี้ให้เงินผู้ขายไปก่อน

คำพิพากษาฎีกาที่ 944/2510 คำขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้อ้างว่าลูกหนี้เป็นหนี้ อยู่ 20,000 บาท เป็นค่าขี้มโดยจ่ายเช็คไว้ให้ มีเช็คเป็นหลักฐาน ดังนี้ แม้เช็คไม่เป็นหลักฐานที่จะใช้บังคับคดีในทางกู้ยืมเงิน แต่เช็คก็เป็นมูลหนี้ประการหนึ่งซึ่งคำขอรับชำระหนี้ดังกล่าวเป็นคำขอรับชำระหนี้โดยอาศัยเช็คเป็นมูลหนี้รวมอยู่ด้วย ไม่ใช่เป็นแต่เพียงคำขอรับชำระหนี้โดยอาศัยการกู้ยืมเป็นมูลหนี้อย่างเดียว เจ้าหนี้จึงมีสิทธิที่จะขอรับชำระหนี้ได้

คำวิจารณ์ อาจเป็นกรณีที่พอเทียบกับเรื่องการฟ้องเรียกเงินตามเช็คได้ (โปรดดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 282-285/2509)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 358/2511 โจทก์ฟ้องเรียกเงินกู้จากจำเลย จำเลยต่อสู้ว่า สัญญากู้ปลอม เมื่อโจทก์ให้การตอบทนายจำเลย โจทก์ให้การว่า จำเลยบอกว่ากู้เงินเอาไปชำระหนี้ในการที่จำเลยจ้างผู้อื่นฆ่าคน ดังนี้ การที่โจทก์ให้จำเลยกู้เงินไป จึงเป็นการอุปการะผู้กระทำความผิดวัตถุประสงค์ในการยืมเงิน จึงขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน เป็นโมฆะ

คำวิจารณ์ คดีนี้เป็นตัวอย่างสัญญากู้ยืมเงิน มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน สัญญากู้ยืมจึงเป็นโมฆะ ตามมาตรา 113 แห่งป.พ.พ. แม้จำเลยไม่ได้อ้างข้อนี้ขึ้นต่อสู้ ศาลก็อ้างเองได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1468/2511 แบบพิมพ์ถอนเงินออมสิน ไม่ใช่หลักฐานแห่งการกู้ยืม จะนำพยานบุคคลมาสืบว่าเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมไม่ได้

คำวิจารณ์ ที่พอจะรับฟังเป็นหลักฐานเอกสารตาม ป.พ.พ. มาตรา 653 ได้บ้างอย่างน้อยควรมีถ้อยคำว่า ผู้ยืมได้รับเงินไปแล้ว และมีลายมือชื่อผู้ยืม ศาลจึงจะรับฟังพยานอื่นประกอบต่อไป (โปรดดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1241/2499)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 436/2512 ผู้ร้องซึ่งเป็นสามีจำเลยรู้เห็นการกู้ยืมระหว่างโจทก์จำเลย และได้ทำหนังสือยินยอมให้จำเลยขายบ้านพิพาท ดังนี้ถือเท่ากับว่าร้องอนุญาตให้จำเลยทำนิติกรรมกู้เงินโจทก์โดยปริยายแล้ว นิติกรรมการกู้ที่จำเลยทำไว้ต่อโจทก์จึงผูกพันสินบริคณฑ์ระหว่างจำเลยและผู้ร้อง ผู้ร้องไม่มีสิทธิบอกล้างการที่จำเลยร่วมมือกับผู้ร้องแก่งจำหน่ายบ้านพิพาท โดยรู้ยู่ทำให้โจทก์ผู้เป็นเจ้าของเสียเปรียบ เป็นการฉ้อฉลโจทก์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 237 โจทก์มีสิทธิขายยึดบ้านพิพาทมาดำเนินการบังคับคดีเอาชำระหนี้โจทก์ได้

คำวิจารณ์ เป็นตัวอย่างที่ดีที่ว่า สามีให้ความยินยอมให้ภรรยาทำสัญญากู้ยืมโดยปริยาย เมื่อถือว่าสามีได้ยินยอมโดยปริยายแล้ว หนี้สินการกู้ยืมย่อมผูกพันสินบริคณฑ์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 467/2512 แม้ในสัญญาจะเขียนว่า ได้เอาที่ไรให้โจทก์ไว้เป็นประกัน โดยไม่ปรากฏว่าได้มอบที่ไรให้ทำกินต่างดอกเบ็ยก็ตาม จำเลยก็นำสืบได้ เพราะเป็นการนำสืบการชำระดอกเบ็ย

คำวิจารณ์ การนำสืบการชำระดอกเบ็ย นำพยานบุคคลมาสืบได้ เพราะไม่ถือว่าเป็นการนำสืบการใช้เงิน (ต้นเงิน) ตามความหมายของ ป.พ.พ. มาตรา 653 วรรค 3 (โปรดดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 243/2503)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1121-1122/2512 โจทก์ไม่รู้หนังสือ เช็ดบุตรของตนเป็นตัว แทนเพื่อติดต่อทางเอกสารกับจำเลยตลอดมา เมื่อจำเลยชำระเงินให้โจทก์ โจทก์ก็ให้บุตร ทำใบรับเงินให้จำเลย โจทก์ย่อมต้องรับผิดชอบจำเลยผู้สุจริตเหมือนว่าบุตรนั้นเป็นตัวแทนของตน โดยจำเลยไม่ต้องมีหนังสือแต่งตั้งตัวแทนมาแสดง บทบัญญัติมาตรา 653 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ว่า การนำสืบถึงการชำระหนี้เงินกู้จะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ มาแสดงนั้น *ไม่นำมาใช้บังคับ* ในกรณีชำระเงินใต้ การขายฝาก เอกสารใบรับเงินซึ่งมิได้ปิดอากรแสตมป์ในวันออกใบรับเงินนั้นเมื่อมีการปิดอากรแสตมป์ครบถ้วนและขีดฆ่าแล้ว แม้จะมีได้เสียเงินเพิ่มอากร ศาลก็รับฟังเป็นพยานหลักฐานในคดีแพ่งได้

คำวิจารณ์ โปรดเทียบกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 107/2499 ซึ่งถือว่า การแต่งตั้งตัวแทนในลักษณะเช่นนี้ ไม่ใช่เรื่องนิติกรรมไม่ถูกต้องตามแบบที่มีกฎหมายบังคับไว้ตามมาตรา 115 และมาตรา 798 วรรค 1 หากถึงกับเป็นโมฆะไม่ และที่ว่ากรณีนำสืบการใช้เงินใต้การขายฝากไม่ ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือมาแสดง เพราะการที่ต้องมีหลักฐานเอกสารมาแสดงตามมาตรา 653 วรรค 2 นั้น เป็นการนำสืบการใช้ *เงินกู้* เท่านั้น นอกจากนั้น คำพิพากษาศาลฎีกานี้ยังวางหลัก อีกว่า การปิดอากรแสตมป์ในใบรับเงินนั้น ไม่จำเป็นต้องปิดขณะออกใบรับเงิน ปิดทีหลังก็ได้ ทำนองเดียวกันกับกรณีทำเอกสารหลักฐานสัญญากู้ยืมเงินภายหลังได้ ดังได้กล่าวแล้ว ทั้งยังมีข้อสังเกตอีกว่า *ถ้าการปิดอากรแสตมป์ภายหลังนั้น ได้ปิดครบถ้วนและขีดฆ่าแล้ว แม้จะมี ได้เสียเงินเพิ่มอากร ศาลก็รับฟังเป็นพยานหลักฐานในคดีแพ่งได้*

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1406/2512 ผู้เสียหายให้จำเลยกู้ยืมเงิน 10,000 บาท โดย จำเลยมิได้ทำหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือให้ไว้ นั้น เป็นการยืมเงินเกิน 50 บาท โดยมีได้ มีหลักฐานเป็นหนังสือ ซึ่งต้องห้ามมิให้ฟ้องบังคับคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและ พณิชย์มาตรา 653 ฉะนั้น ผู้เสียหายจึงไม่อาจใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลกับจำเลยได้ตามความ ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 350

คำวิจารณ์ เมื่อผู้เสียหายไม่อาจใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลกับจำเลยได้ จึงเป็นอันว่า จำเลยไม่มีทางที่จะผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 350 ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1446/2512 สัญญากู้และสัญญาค้ำประกัน ซึ่งทำขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ ของธนาคาร และจำเลยได้ลงชื่อในสัญญานั้นด้วย เมื่อศาลได้พิจารณาดังกล่าวนี้นี้เปรียบเทียบกับลายเซ็นตัวอย่างที่จำเลยมอบให้ธนาคารไว้ และกับลายเซ็นของจำเลยในใบแต่งตั้งนายแล้ว เชื่อว่าเป็นลายเซ็นของบุคคลเดียวกัน ประกอบกับมีพยานบุคคลมายืนยันด้วย สัญญากู้และ สัญญาค้ำประกันจึงไม่ใช่สัญญาปลอม จำเลยทำสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีในวงเงิน 50,000 บาท ต่อมาจำเลยได้นำเงินเข้าบัญชีผลกัใช้นี้เป็นคราว ๆ แสดงถึงฐานะของจำเลยว่ามีทาง

ชำระหนี้ได้ ธนาคารจึงยอมให้เบิกเงินเกินกว่าสัญญากู้ อันเป็นประเพณีของธนาคาร การเบิกเงินเกินบัญชีนี้ถือว่าเป็นเรื่องของบัญชีเดินสะพัด ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ จำเลยเบิกเงินไปมากกว่าวงเงินที่ทำสัญญาไว้ ต้องรับผิดชอบในยอดเงินที่เกินนั้น ส่วนผู้กำกับคงต้องรับผิดชอบในวงเงินเท่าที่ทำสัญญากำประกันไว้เท่านั้น อายุความใช้สิทธิเรียกเอาดอกเบี้ยค้างส่ง เมื่อจำเลยไม่ได้ยกเอาอายุความขึ้นต่อสู้เรื่องดอกเบี้ยนี้ ไม่ใช่ปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ธนาคารจึงมีสิทธิเรียกดอกเบี้ยเกินกว่า 5 ปี จะเรียกดอกเบี้ยทบต้นได้เฉพาะที่ลูกหนี้ยังไม่ได้ผินดัดเมื่อลูกหนี้ผินดัดแล้วต่อแต่นั้นไป เจ้าหนี้จะเรียกดอกเบี้ยทบต้นไม่ได้ คงเรียกได้แต่ดอกเบี้ยตามธรรมดา

คำวิจารณ์ คำพิพากษาฎีกานี้จึงมีสาระสำคัญที่น่าสังเกตตามนัยมาตรา 653 ที่เรากำลังศึกษากันอยู่ตรงที่ว่า การเบิกเงินเกินบัญชีถือเป็นเรื่องของบัญชีเดินสะพัด ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ ขอให้ดูคำพิพากษาฎีกาที่ 1122/2514 ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในหัวข้อ “คำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรา 655 และคำวิจารณ์”

คำพิพากษาฎีกาที่ 1552/2512 จำเลยขอยืมเงินโจทก์ โจทก์ไม่มี จำเลยจึงขอให้ไปยืมคนอื่นมาให้ ผู้ให้กู้ให้โจทก์รับรองว่าจะคืนภายใน 2 เดือน จึงจะให้ยืม จำเลยจึงเขียนเช็ค 2 ฉบับ ไม่ได้ลงวันที่ โจทก์สลักหลังเช็คทั้งสองฉบับ แล้วมอบให้จำเลยไปขอเงินที่ผู้ให้กู้ เมื่อครบกำหนดจำเลยไม่ชำระ ผู้ให้ก்ูதวงถามโจทก์จึงใช้เงินให้และยึดเช็ค 2 ฉบับนั้นไว้ แล้วทวงถามจำเลย จำเลยชำระให้ครึ่งหนึ่ง โจทก์จึงคืนเช็คให้จำเลย 1 ฉบับ เมื่อทวงถามให้ชำระอีก จำเลยไม่ชำระ โจทก์จึงเขียนวันที่ลงในเช็ค แล้วเอาไปเข้าบัญชี ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน โจทก์จึงนำคดีมาฟ้อง ดังนี้ ถือได้ว่าเป็นการกู้เงินโดยเอาเช็คเป็นประกันเงินกู้ มิใช่จำเลยออกเช็คเพื่อแลกเงินสดหรือออกเช็คเพื่อชำระเงินกู้ และมีใช่เป็นการออกเช็คโดยเจตนาจะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็ค

คำวิจารณ์ เมื่อถือได้ว่าเป็นการกู้ยืม ก็ต้องมีหลักฐานการกู้ตามมาตรา 653 แต่อย่างไรก็ดี เรื่องเช็คนี้ อาจเลี่ยงโดยใช้วิธีฟ้องเรียกเงินตามเช็คได้ไม่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ (โปรดเทียบดูคำพิพากษาฎีกาที่ 282-285/2509) แต่สำหรับคดีนี้เห็นจะฟ้องเรียกเงินตามเช็คไม่ได้เสียแล้ว เพราะลูกหนี้ผู้ออกเช็คไม่ได้ออกเช็คเพื่อชำระหนี้เงินกู้ แต่ออกให้เพื่อเป็นประกันเท่านั้น ซึ่งอธิบายได้ ดังนี้ ถ้าออกเช็คเพื่อชำระหนี้ ย่อมหมายความว่า ลูกหนี้สัญญาโดยมีเจตนาชัดเจนว่าจะชำระหนี้ ดังนั้น ถ้าเจ้าหนี้ไปขึ้นเงินไม่ได้ก็แสดงว่าลูกหนี้ผิดสัญญา เจ้าหนี้ก็ฟ้องลูกหนี้บังคับให้ปฏิบัติตามสัญญา คือให้ชำระหนี้ตามเช็คได้ แต่กรณีที่ลูกหนี้ให้เช็คโดยมีเจตนาเพียงเป็นหลักประกันนั้น ไม่ได้หมายความว่า ลูกหนี้มีเจตนาสัญญา

จะชำระหนี้ ดังนั้น เมื่อเจ้าหนี้ยื่นไปขึ้นเงินแล้วธนาคารปฏิเสธ จะฟ้องตามเช็คก็ย่อมทำไม่ได้ เพราะขัดกับเจตนาของลูกหนี้ดังกล่าว ซึ่งเจ้าหนี้ก็รู้ดีอยู่แล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1612/2512 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 653 วรรค 2 เป็นบทบังคับเด็ดขาด ฉะนั้น จำเลยจึงนำสืบว่า จำเลยได้ใช้เงินให้โจทก์แล้ว โดยไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือได้เวนคืนเอกสาร หรือแทงเพิกถอนเอกสารนั้นแล้วมิได้

คำวิจารณ์ เป็นการยืนยันหลักเรื่องมาตรา 653 ว่าเป็นบทบังคับเด็ดขาดเช่นเดียวกับที่กล่าวแล้ว เช่นตามฎีกาที่ 508/2501 เป็นต้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 749/2513 หลักฐานเอกสารแสดงการใช้จ่ายเงินมิได้ปิดอากรแสตมป์ จะนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีแพ่งไม่ได้ ต้องห้ามตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 653

คำวิจารณ์ โปรดเทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1737/2498 ซึ่งได้วินิจฉัยโดยทำนองเดียวกัน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 309/2514 สัญญากู้เงินมิได้ปิดอากรแสตมป์ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 118 จะใช้เป็นหลักฐานในคดีแพ่งมิได้นั้น เมื่อผู้กู้รับว่าได้กู้เงินไปตามสัญญาจริงก็ไม่จำเป็นต้องอาศัยสัญญาเป็นหลักฐานในคดี ศาลพิพากษาให้ผู้ชำระเงินแก่ผู้ให้กู้ได้

คำวิจารณ์ เมื่อมีหลักฐานเป็นหนังสือแล้วก็ฟ้องได้ตามมาตรา 653 แม้ฟังเป็นพยานไม่ได้เพราะไม่ติดอากรแสตมป์ (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 118) ศาลก็ตัดสินให้โจทก์ชนะได้ โดยอาศัยคำรับของจำเลย (ป.วิ. แห่งมาตรา 84 (1)) โปรดเทียบฎีกาที่ 109-111/2507 และที่ 1485/2505

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 830/2514 โจทก์ฟ้องขอให้บังคับจำเลยชำระเงินตามสัญญาจำนวน 20,000 บาท จำเลยให้การต่อสู้ว่าความจริงโจทก์ให้จำเลยกู้ไปเพียง 1,000 บาท แต่โจทก์หลอกลวงให้จำเลยทำสัญญากู้กับโจทก์ไว้ 20,000 บาท เพื่อให้โจทก์ยึดถือไว้แทนเงินกู้ 1,000 บาท โดยโจทก์จะไม่นำสัญญากู้นี้ไปใช้สิทธิเรียกร้องใดๆ ดังนี้ จำเลยยอมนำสืบถึง *ความไม่สมบูรณ์* ของสัญญากู้ที่โจทก์นำมาฟ้องได้ ไม่ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94

คำวิจารณ์ โดยปกติเมื่อสัญญากระບุจำนวนเงินแน่นอนแล้ว ผู้ที่จะขออนำพยานบุคคลมาสืบแก้จำนวนเงินที่ระบุไว้ในสัญญานั้นไม่ได้ ถือว่าเป็นการสืบแก้ไขเอกสาร (ดูฎีกาที่ 1111/2496 ในหัวข้อเดียวกันนี้) ต้องห้ามตาม ป.วิ. แห่ง มาตรา 94 แต่เนื่องจาก ป.วิ. แห่ง มาตรา 94 นี้เองมีข้อยกเว้นไว้ให้นำพยานบุคคลมาสืบได้ว่า หลักฐานเป็นหนังสือนั้นปลอมหรือไม่ถูกต้องทั้งหมด หรือแต่บางส่วน หรือสัญญาที่ระบุไว้ *ไม่สมบูรณ์* ฯลฯ ฎีกาที่ 830/2514 นี้ จึงเป็นตัวอย่างของข้อยกเว้นดังกล่าว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1366-1367/2514 หลังจบทบทหนังสือสัญญาขายฝากและจดทะเบียนไว้ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว 6 เดือนเศษ ผู้ซื้อฝากทำเอกสารขึ้นฉบับหนึ่งว่า อนุญาตให้ผู้ขายฝากก่อสร้างในที่ดินที่ขายฝากได้ถึงกำหนดขายฝากแล้วก็ไม่เอาขาด แต่ให้มาคิดดอกเบี้ยกัน เช่นนี้ จะถือว่าคู่กรณีมีเจตนาจะทำสัญญาซื้อขายกันมาแต่แรกหาได้ไม่ สัญญาขายฝากจึงมิใช่นิติกรรมอำพราง

คำวิจารณ์ เมื่อพิจารณารูปการในฎีกานี้แต่ผิวเผินจะเห็นได้ว่า ดูราวกับคู่กรณีทำสัญญาซื้อขายกันไว้ แต่เมื่อพิจารณาให้ถ่องแท้แล้วจะเห็นได้ว่า ตอนทำสัญญาขายฝากนั้น คู่กรณีเจตนาทำสัญญาขายฝากกันจริง ๆ ต่อเมื่อหกเดือนเศษล่วงแล้ว จึงได้มาทำหนังสือแสดงเจตนาไปทางอื่น ศาลฎีกาจึงไม่ถือว่าคู่กรณีมีเจตนาทำสัญญาซื้อขายกันมาแต่แรก

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2122/2514 จำเลยที่ 1 เป็นสามีจำเลยที่ 2 โดยมิได้จดทะเบียนสมรส จำเลยที่ 1 ได้กู้เงินโจทก์โดยลงชื่อเป็นผู้กู้แต่ผู้เดียว แต่ได้ความว่าจำเลยที่ 1 ได้นำเงินไปซื้อบ้านเพื่ออยู่อาศัยด้วยกัน กับซื้อทรัพย์สินอื่น และเมื่อจำเลยทั้งสองเลิกกัน จำเลยที่ 2 ก็ได้ฟ้องขอแบ่งบ้านและทรัพย์สินเหล่านั้น ถือได้ว่าจำเลยที่ 2 ขอมอบเอาประโยชน์จากการที่จำเลยที่ 1 กู้เงินโจทก์ และได้รู้เห็นยินยอมให้จำเลยที่ 1 กระทำในฐานะตัวแทนของจำเลยที่ 2 ด้วย จำเลยที่ 2 จึงต้องรับผิดชอบในฐานะเป็นตัวแทนของจำเลยที่ 1 ในการกู้เงินรายนี้ร่วมกับจำเลยที่ 1

เมื่อจำเลยได้กู้เงินของสมาคมโจทก์ไป จำเลยมีหน้าที่ต้องใช้จ่ายเงินคืนแก่สมาคมโจทก์ จำเลยจะได้แย้งว่าสมาคมโจทก์ไม่มีวัตถุประสงค์ในการให้กู้เงิน ไม่มีอำนาจฟ้องนั้นไม่ได้

คำวิจารณ์ ฎีกานี้เป็นการยอมรับหลักเกณฑ์ที่ว่า การกู้ยืมเงินนั้น อาจตั้งตัวแทนให้กู้ยืมได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2323/2514 ผู้กู้ทำหนังสือมอบอำนาจให้บุคคลอื่นรับเงินที่กู้จากผู้กู้ให้ ถือว่าผู้รับมอบอำนาจเป็นตัวแทนของผู้กู้ ผู้กู้ต้องรับผิดชอบในผลแห่งการกระทำของตัวแทนของตนซึ่งกระทำไปภายในขอบอำนาจ การที่ตัวแทนของผู้กู้ได้รับเงินจากผู้ให้กู้แล้วแต่มิได้นำไปให้ผู้กู้ หากทำให้สัญญาไม่สมบูรณ์ไม่ ผู้ให้กู้ย่อมมีสิทธิฟ้องเรียกเงินกู้จากผู้กู้ได้

คำวิจารณ์ ฎีกานี้อาจชวนให้ฉงนว่า ทำไมผู้ให้กู้เรียกเงินจากผู้กู้ได้ ในเมื่อผู้กู้มิได้รับเงินก็อาจพิจารณาได้ดังนี้ โดยถือว่าสัญญาสมบูรณ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 650 วรรค 2 เรื่องยืมใช้สิ่งเปลี่ยนแปลงที่ว่า สัญญาสมบูรณ์ได้ต่อเมื่อมีการส่งมอบทรัพย์สินที่ยืม ซึ่งกล่าวเช่นนั้นได้ เพราะการที่ตัวแทนของผู้กู้รับเงินจากผู้ให้กู้ไปนั้นเป็น

การมารับเงินแทนผู้ได้รับมอบเงินแล้ว โดยอาศัยหลักว่าการตัวแทนตั้งรับสัญญาไว้โดย ป.พ.พ. มาตรา 820 ซึ่งเป็นผู้ ซึ่งถือว่าผู้ผู้หลักใหญ่ของตัวการตัวแทนที่กล่าวไว้เป็นทนายเองว่า ให้ตัวการ ต้องรับผิดชอบในผลการกระทำของตัวแทนที่ได้กระทำไปในขอบอำนาจหรือในผลการกระทำของ ตัวแทนช่วงที่ได้กระทำไปในขอบอำนาจ กรณีนี้ตัวแทนก็ได้กระทำตามที่ได้รับมอบหมาย คือ รับเงินที่กู้จากผู้ให้กู้แล้ว จึงเข้าหลักตัวแทนตามมาตรา 820 ผู้กู้จึงมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินคืนให้ผู้ให้กู้ เพราะถือว่าสัญญากู้ยืมสมบูรณ์ตามมาตรา 650 วรรค 2 เมื่อสัญญากู้สมบูรณ์ ผู้ให้ กู้ก็ฟ้องเอาเงินคืนจากผู้กู้ได้*

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 107/2514 บรมพุเรชน บัญญัติ โจทก์

นางสมรลี สุภาพ จำเลย

การนำสืบว่าได้ใช้เงินตามสัญญา โดยผู้ให้กู้ให้ผู้กู้ส่งเช็คซึ่งผู้ให้กู้เป็นนายวง และผู้กู้ได้ส่งเงินค่าเช็คเป็นการใช้หนี้เงินกู้แล้วนั้น จะต้องพิสูจน์ตาม ป.พ.พ. มาตรา 653 กล่าวคือ ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อของผู้ให้ยืมมาแสดง หรือได้มีการเวนคืน ซึ่งเอกสารแห่งการกู้ยืมแล้ว หรือได้มีการทวงฟ้องลงในเอกสารนั้น จะนำสืบด้วยพยาน บุคคลไม่ได้

คำวิจารณ์ ฎีกานี้แสดงให้เห็นแล้วว่า ศาลได้ตั้งเป็นภาระข้ออ้างการใช้เงินที่กู้ยืมอยู่ ตราบนั้นก็ตองนำหลักเกณฑ์ ป.พ.พ. มาตรา 653 วรรค 2 มาใช้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 111/2513 นางอนงค์ นงนลิ โจทก์

นางทอง อภัยวิ จำเลย

การเล่นแชร์เปียหายไม่ใช้การกู้ยืมเงิน แต่เป็นสัญญาชนิดหนึ่งซึ่งนายวงแชร์ยอม ผูกพันตนต่อลูกวงแชร์ว่า เมื่อลูกวงแชร์มีสิทธิจะได้รับเงินคืนเมื่อถึงกำหนดตามวิธีการ ประมวลแล้ว นายวงแชร์ก็จะรับผิดชอบชดใช้เงินคืนให้ สัญญาชนิดนี้ไม่ต้องมีหลักฐานเป็น หนังสือ

โจทก์ฟ้องเรียกเงิน 13,000 บาทพร้อมดอกเบี้ย ศาลเห็นว่าโจทก์มีสิทธิเพียง 12,700 บาท จึงพิพากษาให้จำเลยรับผิดชอบเพียง 12,700 บาท กับดอกเบี้ยตามฟ้อง ดังนี้ไม่เป็นการขัด กับคำฟ้อง

คำวิจารณ์ เรื่องการเล่นแชร์เปียหายไม่ใช้การกู้ยืมเงิน จึงไม่ใช่เกณฑ์บังคับที่จะ ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือตามมาตรา 653 นี้ มีฎีกาวางบรรทัดฐานไว้แล้ว ขอให้ดูฎีกาที่

* ดูบันทึกคำบรรยายวิชากฎหมายแห่งคณะนิติศาสตร์ด้วยคำแทน นายกรับ ข้ออ้างของนางอ อนงค์กับนางทอง อภัยวิ ซึ่งคดีพิมพ์ที่ จำหน่าย โดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน้า 22-23 และโปรดดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1215/2514 ซึ่งจะได้อีกต่อไปในหัวข้อเดียวกันนี้ด้วย.

1631-1634/2508 ในหัวข้อเดียวกัน และฎีกาที่ 629/2486 ซึ่งอ้างไว้ในคำวินิจฉัยท้ายฎีกาที่ 65/2507 ในหัวข้อ “คำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรา 650 และคำวิจารณ์”

คำพิพากษาฎีกาที่ 296/2515 นางสมใจหรือกิมลิ่ง พุ่มประทุม โจทก์
นางรังษี บุญยะโทตระ จำเลย

ในการกู้ยืมเงินที่มีหลักฐานเป็นหนังสือ บันทึกลงของตำรวจว่า ผู้แทนผู้กู้ได้ใช้เงินจำนวนหนึ่ง ผู้ให้กู้ลงชื่อไว้ในบันทึก ฟังเป็นหลักฐานการใช้เงินได้

คำวิจารณ์ ที่ฟังเป็นหลักฐานการใช้เงินได้ เพราะในบันทึกของตำรวจนั้น นอกจากจะบันทึกให้เห็นชัดว่าได้มีการใช้เงินกู้แล้ว ยังมีลายมือชื่อผู้ให้กู้ลงชื่อไว้ในบันทึกนั้นด้วย จึงไม่มีปัญหาว่าจะฟังเป็นหลักฐานการใช้เงินได้หรือไม่ เพราะเข้าเกณฑ์ที่มาตรา 653 วรรค 2 ต้องการแล้ว กล่าวคือ มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ให้กู้ยืมแล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่ 525/2515 นายแสน อิ่มแล้วเชื้อ โดยนายสงวน

วงศ์เมือง ผู้รับมอบอำนาจ โจทก์
นายชื่น วงศ์ราช จำเลย

การชำระหนี้เงินกู้ด้วยการโอนที่นาให้เจ้าหนี้ โดยใส่ชื่อบุตรเจ้าหนี้เป็นผู้รับโอน เป็นการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สินอย่างอื่นซึ่งมิใช่การชำระหนี้ด้วยเงิน ไม่อยู่ในบังคับของ ป.พ.พ. มาตรา 653 วรรค 2 ผู้กู้ให้นำสืบการชำระหนี้ด้วยพยานบุคคลได้

คำวิจารณ์ ข้อที่ว่าชำระหนี้ด้วยทรัพย์สินซึ่งมิใช่เงิน ไม่อยู่ในบังคับของ ป.พ.พ. มาตรา 653 วรรค 2 ซึ่งยังผลให้ผู้กู้้นำสืบการชำระหนี้ด้วยพยานบุคคลได้นี้ ได้มีคำพิพากษาฎีกาวางบรรทัดฐานไว้แล้ว ดังฎีกาที่ 905/2497 และที่ 1051/2503 เป็นต้น ซึ่งได้กล่าวอธิบายไว้แล้วในหัวข้อ “การใช้เงินมีความหมายเพียงใด”

คำพิพากษาฎีกาที่ 1313/2515 นายสอน นราณ โจทก์
นายบุญ ชนะพันธ์ กับพวก จำเลย

โจทก์ได้กรอกข้อความและจำนวนเงินลงในแบบพิมพ์สัญญากู้และค้ำประกัน ซึ่งจำเลยผู้ค้ำประกันได้ลงลายมือชื่อไว้ โดยยังไม่ได้กรอกข้อความ แต่โจทก์กรอกจำนวนเงินลงเกินกว่าจำนวนเงินที่กู้จริง โดยจำเลยและผู้ค้ำประกันมิได้รู้เห็นยินยอมด้วย สัญญากู้และค้ำประกันจึงเป็นเอกสารปลอม อ้างเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมแม้ตามจำนวนที่แท้จริงก็ไม่ได้

คำวิจารณ์ ฎีกานี้มีเหตุผลทำนองเดียวกับฎีกาที่ 286/2507 ที่ได้วินิจฉัยไว้แล้ว ในหัวข้อเดียวกันนี้ โปรดดูในนั้น อนึ่ง ต่อมาได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1290/2516 วินิจฉัยยืนยันตามนี้ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในหัวข้อเดียวกัน

คำพิพากษาฎีกาที่ 2149/2515 นางจ้อย เล็กใจชื่อ โจทก์

นายประพันธ์ ไพรินทร์ จำเลย

ผู้คำประกันจะนำสืบว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้ต้นเงินกู้แล้ว ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ อย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ให้กู้มาแสดง หรือเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมนั้น ได้เวณคืน หรือได้แทงเพิกถอนลงในเอกสารนั้นแล้วตาม ป.พ.พ. มาตรา 653

คำวิจารณ์ จะเห็นได้ว่าความในมาตรา 653 วรรค 2 มิได้ระบุว่าผู้ที่ให้นำสืบการ ใช้เงินจะต้องเป็นผู้กู้ยืมเท่านั้น เพราะฉะนั้น ผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับผู้คำประกันในคดีนี้จึงนำ สืบได้ และเมื่อนำสืบถึงการชำระเงินกู้ยืมของผู้กู้ยืม จึงต้องปฏิบัติตามที่มาตรา 653 วรรค 2 กำหนดไว้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2854/2515 นางพิน ปูหู โจทก์

นางหลิม ณะกลับ จำเลย

จำเลยผ่อนชำระหนี้ที่ผูกพันต่อกันในรูปแบบแปลงหนี้มาเป็นหนี้เงินกู้ซึ่งมีหลักฐาน เป็นหนังสือ จำเลยจะนำสืบการใช้เงินโดยไม่มีหลักฐานและมีได้มีการสลักหลังสัญญากู้ นั้น เป็นการต้องห้ามมิให้นำพยานบุคคลสืบในการใช้เงินตาม ป. วิ. พ. มาตรา 94

คำวิจารณ์ มูลกรณีเดิมจะผูกพันกันในรูปแบบสัญญาใดก็ตาม เมื่อคู่กรณีเปลี่ยนแปลง เป็นเรื่องกู้ยืมแล้ว การฟ้องร้องหรือสู้คดีก็ต้องเป็นไปตามที่ ป.พ.พ. มาตรา 653 กำหนดไว้ ขอให้ เทียบดูคำพิพากษาฎีกาที่ 799/2493 เป็นต้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1290/2516 นายสุวัฒน์ เหมพนม โจทก์

นายสมณรงค์ กลิ่นจันทร์ จำเลย

จำเลยกู้เงินโจทก์ 8,000 บาท และเซ็นชื่อในแบบพิมพ์สัญญากู้โดยไม่กรอกข้อความ โจทก์นำไปกรอกข้อความ เป็น 30,000 บาท ขัดต่อข้อตกลงระหว่างโจทก์จำเลย สัญญา กู้ที่โจทก์นำมาฟ้องจึงเป็นเอกสารปลอม ใช้เป็นหลักฐานในการฟ้องบังคับคดีไม่ได้

คำวิจารณ์ ข้อเท็จจริงเป็นเช่นเดียวกับคำพิพากษาฎีกาที่ 286/2507 และที่ 1313/ 2515 ซึ่งได้กล่าวไว้แต่ต้นแล้วในหัวข้อเดียวกันนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1815/2516 นายนิพนธ์ ชมภูวงศ์ โจทก์

สหกรณ์การเกษตรสินไช้ จำเลย

โจทก์ได้ยื่นหนังสือขอเงินจากสหกรณ์จำเลย โดยได้ทำหนังสือมอบอำนาจให้ ว. ซึ่งเป็นกรรมการของสหกรณ์จำเลยเป็นผู้รับเงินกู้แทนโจทก์ โจทก์จะทำหนังสือสัญญากู้และ ให้ผู้คำประกันลงลายมือในหนังสือสัญญาค้ำประกันตามแบบของสหกรณ์จำเลยให้เสร็จไป ว. ได้รับเงินจากจำเลยโดยได้ทำคำรับรองว่าจะนำเงินกู้นี้ไปจ่ายให้โจทก์ผู้กู้ แล้วจะได้ให้

ผู้กู้และผู้กำกับประกันลงลายมือชื่อในหนังสือสัญญากู้และสัญญาค้ำประกัน ส่งหนังสือสัญญาดังกล่าวแก่สหกรณ์ ดังนี้ ว. ซึ่งเป็นกรรมการของจำเลยจึงมีฐานะเป็นตัวแทนของจำเลยอยู่ด้วย เมื่อ ว. ไม่ได้มอบเงินให้โจทก์จะถือว่าจำเลยส่งมอบเงินที่ยืมให้โจทก์แล้วไม่ได้ อีกทั้งยังมีข้อความแสดงอยู่ว่าการกู้เงินระหว่างโจทก์กับจำเลยมุ่งจะทำเป็นหนังสือ เมื่อกรณีเป็นที่น่าสงสัย ป.พ.พ. มาตรา 366 วรรคท้าย ให้นับว่ายังมีสัญญาต่อกันจนกว่าจะได้ทำเป็นหนังสือ การกู้เงินระหว่างโจทก์กับจำเลยยังไม่สมบูรณ์โดยกฎหมาย

คำวินิจฉัย เรื่องนี้เห็นได้ชัดว่า ผู้สัญญากู้ยืมมุ่งจะทำสัญญาเป็นหนังสือแต่แล้วก็ไม่ได้ทำ และถ้าจะกล่าวต่อไปว่าสัญญากู้ยืมสมบูรณ์เมื่อส่งมอบเงินกู้ ข้อเท็จจริงก็ปรากฏว่า ยังไม่ได้มีการส่งมอบเงิน เพราะถ้าจะถือว่า กรณีที่ ว. รับเงินมาแจกจ่าย เท่ากับโจทก์รับเงินแล้วก็ยังฟังไม่ถนัด เนื่องจาก ว. เป็นกรรมการของสหกรณ์จำเลย นับว่าเป็นตัวแทนของจำเลยเอง กรณีไม่เหมือนข้อเท็จจริงตามฎีกาที่ 2323/2514 ซึ่งข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้รับมอบอำนาจเป็นตัวแทนของผู้กู้ฝ่ายเดียว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2485/2516 นางสาวดารณี สิริยง โจทก์
นายวายุ เอช ควอง เจ้าหนี้
บริษัทที่ดินและอาคารสงเคราะห์ จำกัด จำเลย

ใบรับเงินที่ถูกหน่อออกให้เจ้าหนี้เป็นการร่วมกันลงทุนทำกิจการหากำไรแบ่งกันนั้น ไม่มีข้อความว่าจะใช้เงินคืน ไม่เป็นหลักฐานการกู้ยืมตาม ป.พ.พ. มาตรา 653

คำวินิจฉัย คงได้กล่าวแต่ต้นแล้วว่า หลักฐานการกู้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 653 วรรคแรกนั้น ล่าพียงแต่เป็นใบรับเงินใช้ไม่ได้ ต้องปรากฏข้อความให้เข้าใจว่าเป็นการกู้ยืมด้วย (ขอให้ดูที่ได้อธิบายไว้แล้วในหัวข้อ “หลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือ”)

2. ดอกเบี้ย

2.1 ดอกเบี้ยคืออะไร

คงเข้าใจกันมาแต่ต้นแล้วว่า สัญญาขืมใช้คงรูปนั้น เป็นสัญญาที่ไม่มีค่าตอบแทน คือ เป็นสัญญาที่ผู้ขืมใช้สอยทรัพย์สินได้เปล่า (ป.พ.พ. มาตรา 640) แต่สัญญาขืมอีกชนิดหนึ่งคือสัญญาขืมใช้สิ่งเปลืองนั้น มาตรา 650 ซึ่งเป็นบทวิเศษณ์ศัพท์ ไม่ได้กล่าวว่า ผู้ขืมใช้สอยทรัพย์สินได้เปล่า จึงเป็นที่เข้าใจว่า ผู้ขืมประเภทขืมใช้สิ่งเปลืองอาจจะใช้ทรัพย์สินที่ขืมมาเปล่า ๆ หรือไม่ก็ได้ การขืมเงินเป็นการขืมใช้สิ่งเปลืองจึงได้กล่าวแล้ว เพราะฉะนั้น การขืมเงิน ผู้ขืมจึงอาจใช้ทรัพย์สินได้เปล่า หรือไม่ได้ใช้ได้เปล่าด้วยถ้าไม่ได้ใช้ทรัพย์สินได้เปล่า

หมายความว่า จะต้องเสียค่าตอบแทน ค่าตอบแทนที่ผู้ยืมจะต้องเสียในสัญญากู้ยืมนี้เรียกว่า ดอกเบี้ย ดอกเบี้ยนี้กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ว่าจะต้องเป็นเงิน จึงเป็นที่เข้าใจกันว่า อาจเป็นเงินก็ได้หรือไม่ใช่เงินก็ได้ เช่น อาจจะเป็นข้าวสาร น้ำตาล เหลือ ข้าวโพด ถั่ว ฯลฯ แล้วแต่ คู่สัญญาจะตกลงกัน แต่เนื่องจากเงินตราเป็นเสมือนแก้วสารพัดนึกที่จะแลกเอาของต่าง ๆ ได้ตามปรารถนา การคิดดอกเบี้ยโดยปกติก็จะคิดกันเป็นเงินตรา

2.2 ประวัติของดอกเบี้ย

ตามแนวความคิดของกฤษฎีกาครั้งดั้งเดิมเชื่อกันว่า เงินย่อมไม่เกิดเพิ่มเติมขึ้นได้ ดังคำภาษิตดั้งเดิมที่ว่า “เงินทำลูกไม่ได้” (*L'argent ne fait pas des petits.*) ดังนั้น ถ้ายืมเงินกันจึงถือว่าไม่มีอะไรจะกินเพิ่มเติมอีก นอกจากต้นเงินที่ยืมไปเท่านั้น เมื่อเชื่อกันเช่นนี้ จึงได้มีข้อห้ามเรียกดอกเบี้ย หากผู้ใดฝ่าฝืนขึ้นให้คนกู้ยืมเงินโดยเรียกดอกเบี้ยก็จะได้รับโทษ ข้อห้ามนี้ได้เริ่มใช้บังคับตั้งแต่สมัยพระเจ้าจักรพรรดิ ชาเรียมผู้ยิ่งใหญ่ (*Charlemagne*) ค.ศ. 742 ถึง ค.ศ. 814 แต่ต่อมาประชาชนไม่ยอมรับในข้อห้ามนี้ โดยเฉพาะพวกยิว จึงในที่สุด ปี ค.ศ. 1360 มีอันต้องยกเลิกเลยไปโดยได้มีกฏ *Ordonnance Royale* อนุญาตให้พวกยิวเรียกดอกเบี้ยได้ และต่อมาเมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศฝรั่งเศส ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 จึงได้มีกฎหมายประกาศใช้เป็นการทั่วไปให้เรียกดอกเบี้ยกันได้โดยเปลี่ยนแนวคิดเดิมเสียสิ้นเชิง กล่าวคือ เปลี่ยนจากแนวคิดที่ว่า “เงินทำลูกไม่ได้” เป็น “เงินตราเป็นสินค้าอย่างหนึ่งเหมือนกัน” แต่ก็ปรากฏว่า เมื่อปล่อยให้เรียกดอกเบี้ยกันได้โดยเสรีก็มีผลเสียอีก คือทำให้คนรวยมีโอกาสสุจริตคนจนได้สะดวก ต่อมาหลายประเทศหันมาใช้แนวคิดเป็นสายกลาง คือ ฝรั่งเศสในสมัยพระเจ้านโปเลียนเมื่อออกประมวลกฎหมายฝรั่งเศส ให้คิดดอกเบี้ยโดยแบ่งกำหนดเป็น 2 ประเภท คือ ถ้าดอกเบี้ยในวงการค้า ก็ให้คิดร้อยละหกต่อปี ถ้ามิใช่ในวงการค้า ก็ให้คิดร้อยละห้าต่อปี นอกจากนั้น เพื่อให้กฎหมายในทางแพ่งและพาณิชย์ซึ่งกำหนดอัตราดอกเบี้ยดังกล่าวมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น จึงได้มีกฎหมายอาญากำหนดโทษไว้สำหรับผู้ที่เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราอีกด้วย*

2.3 เหตุผลที่ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา

เหตุผลที่ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา นั้น ก็ลงในรูปเดียวกันทั่วโลก คือเพื่อช่วยเหลือชนชั้นกรรมาชีพโดยทั่วไป เช่น พวกชาวนาและพวกพ่อค้ารายย่อยที่มีทุนน้อย จำเป็นต้องกู้ยืมเขา อันที่จริงการที่ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราไว้ ก็มีผลที่ยังความยุติธรรมมิให้มีการ

* รายละเอียดเกี่ยวกับประวัติของดอกเบี้ย โปรดดูได้จาก Planiol, Traite Élémentaire de Droit Civil, T.II, No. 2069-2070

ชุดรัดกัน แต่เมื่อนักนิติศาสตร์จะได้พยายามคิดค้นกฎหมายออกห้ามปรามดังกล่าว ก็ไม่พ้นคนฉลาดที่เป็นธรรมดาส่วนมากจะหาทางเอาเปรียบคนที่ด้อยปัญญากว่าตน เขาอาจหาทางเลี่ยงโดยแทนที่จะเรียกดอกเบี้ยสูงเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ ก็ใช้วิธีให้เงินแก่ผู้กู้ยืม น้อยกว่าต้นเงินที่กำหนดไว้ในสัญญาผู้ เพราะฉะนั้น กฎหมายเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราจึงมีลักษณะแต่เพียงปรามเท่านั้น เพราะฉะนั้น ถ้าทางบ้านเมืองมีวัตถุประสงค์จะห้ามปรามการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราให้ได้ผลแท้จริงแล้ว มีนักนิติศาสตร์บางท่านแนะนำให้ใช้วิธีรัฐบาลจัดตั้งองค์การให้กู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ย หรือคิดก็แต่เพียงส่วนน้อย ดังนี้ ก็จะเป็นการช่วยพ่อค้า ย่อยและชาวนาดังกล่าวได้อย่างแน่นอน

2.4 การห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราในกฎหมาย

เรื่องการห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราในกฎหมายไทย ก็คงมีที่มาและเหตุผลเป็นทำนองเดียวกันกับที่กล่าวมาแล้ว และในขณะนี้ก็ได้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 ซึ่งจะได้กล่าวอธิบายต่อไปโดยได้มีพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 ลงโทษทางอาญาแก่ผู้เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราร้อยละสิบห้าต่อปี ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับ ป.พ.พ. มาตรา 654 และยังมีผลให้การห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่มีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นด้วย

มาตรา 654 ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละสิบห้าต่อปี

เป็นอันว่า กฎหมายไทยเราห้ามคิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี โดยไม่ได้แบ่งว่าในวงการค้าคิดเท่าไร ในวงอื่นนอกธุรกิจการค้าคิดเท่าไร ให้แตกต่างกันอย่างบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน และญี่ปุ่น ซึ่งแบ่งประมวลกฎหมายออกเป็น 2 ประเภท คือ แบ่งอย่างหนึ่ง พาดินทรัพย์อีกอย่างหนึ่ง ไม่ใช่รวมกันอย่างของไทยเรา *

แม้จะได้มีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 654 บัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราไว้แล้ว ก็ยังมีปัญหาการตีความต่อมาให้ศาลต้องวินิจฉัยอยู่ตลอดมา ปัญหาต่างๆ ก็ได้แก่

2.4.1 การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราทำให้สัญญากู้ยืมเงินเป็นโมฆะทั้งหมดหรือไม่
เมื่อได้มีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 654 ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราแล้ว มีปัญหาว่า ถ้าเกิดมีผู้ฝ่าฝืน คือเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราร้อยละ 15 ต่อปีดังกล่าวไว้

* เทพวิฑูร, พระยา, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1-2 มาตรา 1 ถึง 240 พุทธศักราช 2476-8 จัดพิมพ์ใหม่โดยเนติบัณฑิตยสภา, พระนคร : โรงพิมพ์ไทยพิทยา, 2502 หน้า 40

ในมาตรา 654 นี้แล้ว สัญญากู้ยืมเงินจะเป็นโมฆะทั้งฉบับหรือไม่ ถ้าสัญญากู้ยืมเงินไม่โมฆะทั้งฉบับ ข้อสัญญากำหนดอัตราดอกเบี้ยจะเป็นโมฆะทั้งหมดหรือไม่ หรือจะตกเป็นโมฆะเฉพาะส่วนดอกเบี้ยที่เกินอัตราเท่านั้น

ปัญหานี้เคยมีนักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่าแม้สัญญาจะเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา สัญญากู้ยืมเงินไม่เป็นโมฆะ เพราะถ้าสังเกตความในมาตรา 654 จะเห็นได้ว่า ห้ามไว้เฉพาะเรื่องดอกเบี้ย ไม่ได้พูดถึงต้นเงิน โดยที่ต้นเงินอาจแยกออกจากดอกเบี้ยได้ (โปรดดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 243/2503 ที่ได้วินิจฉัยไว้แล้วในคำอธิบายมาตรา 653) และในมาตรา 654 นี้เอง ตอนท้ายกล่าวว่า “...ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น (หมายความว่าเกินกว่าร้อยละสิบห้าต่อปี) ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละสิบห้าต่อปี” คำว่า “ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละสิบห้าต่อปี” เป็นถ้อยคำแสดงให้เห็นเจตนาของผู้ร่างว่ามีได้ต้องการให้สัญญาที่กำหนดดอกเบี้ยเกินอัตราเสียไปทั้งฉบับ เพราะนอกจากจะถือว่าสัญญาการกู้ยืมต้นเงินไม่เสียแล้ว ยังคงให้คิดดอกเบี้ยกันได้ ในอัตราร้อยละสิบห้า หากจะถือว่าสัญญากำหนดดอกเบี้ยเป็นโมฆะ ก็น่าจะเป็นได้เพียงส่วนที่เกินเท่านั้น โดยถือว่าส่วนที่เกินร้อยละสิบห้าเป็นข้อกำหนดที่มีวัตถุประสงค์ขัดต่อกฎหมายโดยชัดแจ้ง (คือขัดต่อความในมาตรา 654 นี้เอง) ย่อมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 113 จริงอยู่มาตรา 654 ป.พ.พ. บัญญัติขึ้นมาก่อนพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 แต่เชื่อว่าคงไม่มีผลกระทบต่อถ้อยคำใน ป.พ.พ. มาตรา 654 เพราะเป็นกฎหมายคนละประเภทกัน ป.พ.พ. เป็นกฎหมายกำหนดสิทธิหน้าที่ระหว่างเอกชน เป็นกฎหมายเอกชน พ.ร.บ. ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2475 บัญญัติความผิดและกำหนดโทษ เป็นกฎหมายที่รัฐออกมาให้อำนาจบังคับเอาผิดเอาโทษกับเอกชนผู้ฝ่าฝืน เป็นกฎหมายมหาชน จึงเป็นกฎหมายที่ถ้าจะเปรียบก็เหมือนกับเดินคนละราง แต่คู่ขนานกันไป ส่งเสริมกันไป และก็ไปทางเดียวกัน สู่จุดหมายเดียวกัน ยังผลให้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าว มีผลใช้บังคับได้จริงจึงต่างหาก มิได้ขัดกันแต่อย่างใด

เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่สนับสนุนเหตุผลของนักกฎหมายดังกล่าวคือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 709/2484 คดีระหว่าง นางพินิจกลการ โจทก์ พระประดิษฐ์สหการ จำเลย ความว่าโจทก์ฟ้องว่า จำเลยกู้เงินไป 6 ครั้ง ตามหนังสือสัญญากู้ยืมเงิน 6 ฉบับ รวมเป็นเงิน 2,700 บาท จำเลยไม่ชำระหนี้ตามสัญญากูยืมนี้ ทั้งมีหนี้สินล้นพ้นตัว จึงขอให้ศาลพิพากษาให้จำเลยล้มละลาย จำเลยให้การต่อสู้ว่า สัญญากู้เงินทั้ง 6 ฉบับเป็นโมฆะ เพราะคิดดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อเดือน ศาลวินิจฉัยว่า ตามเอกสารสัญญากู้ยืมทั้ง 6 ฉบับมีข้อความปรากฏว่าคิดดอกเบี้ยซึ่งละบาทต่อเดือน (ซึ่งละบาทต่อเดือนเท่ากับร้อยละสิบห้าพอดี) ห้ามข้อความปรากฏว่า คิดดอกเบี้ยเกินกว่าซึ่งละบาท ซึ่งเป็นการผิดกฎหมายไม่ ฉะนั้น การที่จำเลยขอสืบ

ว่าเจ้าหน้าที่ตกลงกับจำเลยว่าจะคิดดอกเบี้ยเกินอัตราตามกฎหมาย จึงเป็นการสืบถึงข้อตกลงอีกอันหนึ่งนอกเอกสาร แม้จะมีข้อตกลงกันนอกเอกสารเช่นนั้นจริง ก็เป็นโมฆะแต่เฉพาะข้อตกลงนั้น ไม่กระทบกระเทือนถึงเอกสารสัญญากู้ยืมอันมีลักษณะสมบูรณ์อยู่แล้ว จึงสั่งงดสืบและพิพากษาให้จำเลยแพ้คดี*

แต่บัดนี้ ปัญหาดังกล่าวเห็นจะเป็นอันยุติแล้ว โดยต่อมาได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 478/2488 วินิจฉัยกลับความเห็นของคำพิพากษาฎีกาที่ 709/2484 นั้น โดยให้ถือว่า การเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราไม่กระทบกระเทือนถึงความสมบูรณ์ของสัญญากู้ยืมเงินที่กำหนดถึงต้นเงิน แต่ข้อกำหนดว่าด้วยดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะทั้งหมด ได้มีคำพิพากษาฎีกาสนับสนุนคำวินิจฉัยนี้โดยคำพิพากษาฎีกาที่ 1238/2502, ที่ 1260/2509, ที่ 1452/2511, ที่ 1406/2516, ที่ 261/2516 ซึ่งจะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไป

2.4.2 ปัญหาเมื่อไม่ได้ตกลงเรื่องอัตราดอกเบี้ยในขณะที่ทำสัญญากู้ยืมเงิน

คำว่า “อัตราดอกเบี้ย” หมายความว่า ข้อตกลงการเรียกดอกเบี้ย โดยปกติคิดตามอัตราส่วนมากน้อยของต้นเงิน เช่น ร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ร้อยละสิบต่อปี ร้อยละสิบห้าต่อปี หรือจะคิดแบบตายตัวโดยไม่กำหนดเป็นอัตราส่วนร้อยละเท่าไร ดังกล่าวนั้นก็ได้ เช่น อาจจะทำหนดว่า ให้ยืมเงิน 1,000 บาท โดยให้ยืมกำหนด 1 ปี แล้วขอให้ส่งคืน 1,150 บาท อย่างนี้ก็ต้องถือว่าได้มีการกำหนด “อัตราดอกเบี้ย” กันแล้ว ก็กำหนดตายตัว ไม่ได้กำหนดตามอัตราส่วนมากน้อยของต้นเงิน

เมื่อได้เข้าใจถึงอัตราดอกเบี้ยแล้ว ก็ควรจะเข้าใจถึงปัญหาได้ ทว่า เมื่อคู่สัญญาตกลงให้กู้ยืมเงินกันโดยไม่ได้พูดถึงดอกเบี้ยเลย ดังนี้ ก็เป็นกรณีที่น่าหนักใจ เพราะสัญญากู้ยืมเงินก็เป็นสัญญาใช้สິงเปลืองซึ่งได้กล่าวแล้วว่า อาจมีค่าตอบแทนก็ได้ ไม่มีก็ได้ นั้นหมายความว่าอาจมีดอกเบี้ยก็ได้ ไม่มีดอกเบี้ยก็ได้ ดังนี้ ถ้าคู่สัญญาไม่ได้ตกลงเรื่องดอกเบี้ยกันไว้แล้ว ภายหลังเวลาส่งมอบคืนเงินกู้ยืม ถกเถียงกันถึงเรื่องดอกเบี้ย จะตัดสินอย่างไรสำหรับแนวคิดของกฎหมายฝรั่งเศสนั้นเห็นว่า เมื่อไม่ได้ตกลงเรื่องดอกเบี้ยกันไว้ ก็จะเรียกดอกเบี้ยไม่ได้เลย เพราะได้กำหนดไว้ว่า “การตกลงเรียกดอกเบี้ยต้องชัดแจ้งและต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร”**

แต่สำหรับกฎหมายไทยไม่มีกฎหมายพูดถึงการกำหนดดอกเบี้ยว่า จะต้องกำหนดโดยชัดแจ้ง หรือจะต้องกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างไร สังเกตในถ้อยคำของกฎหมาย เช่น ในมาตรา 653 วรรคแรกที่ว่า การกู้ยืมเงินเกินกว่า 50 บาท ต้องมีหลักฐานแห่งการกู้ยืม

* โปรดดูคำสอนชั้นปริญญาตรี กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยอสังหาริมทรัพย์ ปี พ.ศ. 2487 หน้า 32 โดยนายประวัตต์ ปัตตพงษ์ และคำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยอสังหาริมทรัพย์ พุทธศักราช 2492 หน้า 69-70 โดยนายจิด เศรษฐบุตร

** ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 1907 -Yosserrand, Cours de Droit Civil Positif Français, T. II, N° 1352

เป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ ซึ่งจะฟ้องร้องให้บังคับคดีได้ หรือกรณีการนำสืบการใช้เงินที่จะต้องมียหลักฐานลายมือชื่อผู้ให้ยืมมาแสดง มาตรา 653 วรรคท้ายนั้น ศาลฎีกาก็ได้ตีความว่าเงินในที่นี้ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามวรรค 2 ของมาตรา 653) หมายความว่าเงินต้นเท่านั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 243/2503) แสดงว่า กฎหมายไม่ได้บังคับให้การกำหนดดอกเบี้ยหรือการใช้ดอกเบี้ยจะต้องมีหลักฐานเอกสารชัดเจนอย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงน่าจะลงเนื้อเห็นได้ว่า การกำหนดอัตราดอกเบี้ยนั้น อาจกำหนดกันโดยปริยายก็ได้ เช่น อาจสังเกตจากถ้อยคำธรรมดาที่ชาวบ้านเข้าใจกัน เป็นต้นว่า ถ้าใช้คำว่า “กู” ก็น่าจะเข้าใจว่า นั้นหมายความว่า เป็นการเรียกดอกเบี้ยด้วย แต่ถ้าใช้คำว่า “ยืม” ก็น่าจะหมายความว่าไม่ต้องการให้มีการเรียกดอกเบี้ยเช่นกัน

2.4.3 กรณีที่ตกลงกันว่าจะคิดดอกเบี้ย แต่ไม่กำหนดอัตราดอกเบี้ย

ดังได้กล่าวแล้วว่า การตกลงคิดดอกเบี้ย อาจจะตกลงให้คิดดอกเบี้ยกันโดยปริยายได้ เช่น ใช้คำว่า ให้กู ดังกล่าวแล้ว ทำให้มีปัญหาต่อมาว่า เมื่อเช่นนั้นจะคิดให้ในอัตราเท่าใด ในเมื่อคู่สัญญาไม่ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยกันไว้ เรื่องนี้ ป.พ.พ. มาตรา 7 บัญญัติแก้ปัญหานี้ไว้แล้วว่า

“ถ้าจะต้องเสียดอกเบี้ยแก่กัน และดอกเบี้ยนั้นมิได้กำหนดอัตราไว้โดยนิติกรรม ฤาโดยบทกฎหมายอันใดอันหนึ่งชัดเจนไว้หรือ ท่านให้ใช้อัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี”

ซึ่งหมายความว่า ในกรณีที่ผู้ให้กู้ยืมเงิน และผู้ยืมเงินกำหนดไว้แต่เพียงว่าจะคิดดอกเบี้ย (รวมทั้งกำหนดกันโดยปริยายดังกล่าวแล้วด้วย) แต่ไม่ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ย ป.พ.พ. มาตรา 7 บัญญัติให้คิดดอกเบี้ยแก่กันร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี

คำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวข้องกับมาตรา 654 และคำวิจารณ์

คำพิพากษาฎีกาที่ 1238/2502 นายแต้ว ตั้งอุตสาหะ กับพวก โจทก์
นางยี่ง พลับจีน จำเลย

สัญญากู้ยืมเงินโดยลงจำนวนเงินกู้บวกด้วยดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราในกฎหมายรวมด้วยกันนั้น จำนวนเงินกู้ยืมที่จำเลยรับไปจากโจทก์จริงนั้น หาเป็นการผิดกฎหมายไม่ แต่การคิดดอกเบี้ยกันเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นความผิดตามกฎหมายต่างหาก ซึ่งแยกการกู้เงินกับเรียกดอกเบี้ยออกจากกันได้ โดยถือว่า คู่กรณีไม่ประสงค์จะให้ต้นเงินสูญไปด้วย ต้นเงินจึงไม่ตกเป็นโมฆะ คงตกเป็นโมฆะเฉพาะดอกเบี้ยเท่านั้น เมื่อดอกเบี้ยตามสัญญาได้ตกเป็นโมฆะแล้ว โจทก์จึงไม่มีสิทธิได้รับดอกเบี้ยตั้งแต่วันทำสัญญากู้ เมื่อไม่

ปรากฏว่า ก่อนฟ้องได้มีการผัดผ่อนอย่างไร จำเลยจึงต้องรับผิดชอบใช้ดอกเบี้ยให้โจทก์ตั้งแต่วันฟ้องเป็นต้นไป

คำวิจารณ์ เป็นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ยืนยันคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 478/2488 ที่ว่า การคิดดอกเบี้ยเกินอัตรา ข้อกำหนดเกี่ยวกับดอกเบี้ยเป็นโมฆะทั้งหมด ส่วนข้อกำหนดเกี่ยวกับต้นเงินคงสมบูรณ์ เพราะต้นเงินอาจแยกกับดอกเบี้ยได้ ต่อมาได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1452/2511 และที่ 1406/2515 ยืนยันตามหลักเกณฑ์ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1238/2502 นี้ อีก ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 698/2506 นางเจียมจิตร วงศ์ทองสงวน โจทก์
นางอุรตน์ มุสิกโชติ กับพวก จำเลย
การเล่นแชร์เบี้ยหวดยนั้น ผู้เล่นจะประมูลให้ดอกเบี้ยเกินอัตราตามกฎหมายก็ได้ เพราะไม่เข้าลักษณะเป็นการกู้ยืมเงิน

คำวิจารณ์ การเล่นแชร์เบี้ยหวดยเป็นสัญญาที่ผูกพันกันระหว่างผู้เล่นด้วยกัน ยังผลให้อาจบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญาได้ แต่ก็ไม้อาจกล่าวให้ชัดเจนไปได้ว่า เป็นสัญญาที่มีชื่อใด ดังระบุไว้ในเอกเทศสัญญาแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1631-1634/2508 นายอุ้น ถาวรประเสริฐ กับพวก โจทก์
นางเจริญ กับพวก จำเลย
การเล่นแชร์เบี้ยหวดยไม่เป็นการกู้ยืม แม้ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือก็ฟ้องร้องกันได้ การประมูลให้ดอกเบี้ยกัน ถือไม่ได้ว่าเป็นการให้ดอกเบี้ยในการกู้ยืม เป็นลักษณะการประมูลว่าใครจะให้ประโยชน์สูงกว่ากันเท่านั้น มิได้กำหนดอัตราให้เรียกร้องกันได้อย่างใด จึงไม่อยู่ในบังคับแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 654

คำวิจารณ์ คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ ยืนยันหลักการว่าการเล่นแชร์เบี้ยหวดยไม่เป็นการกู้ยืมเงิน จึงไม่อยู่ในบังคับห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราตามมาตรา 654 นอกจากนั้นโดยผลที่ว่าการการเล่นแชร์เบี้ยหวดยไม่ใช่การกู้ยืมเงินอีกเช่นกัน ยังผลให้ฟ้องร้องกันได้โดยไม่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ กล่าวคือไม่อยู่ในบังคับของมาตรา 653 อีกด้วย ได้เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 109-111/2507 ดังได้กล่าวไว้ท้ายมาตรา 650 ซึ่งดูผิวเผินเหมือนกับว่าการเล่นแชร์เบี้ยหวดยเป็นการกู้ยืมเงิน แต่อันที่จริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ที่คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 109-111/2507 นำมาตรา 653 ไปพิจารณากับกรณีนั้น เพราะเรื่องนั้นคู่สัญญาได้ตกลงเปลี่ยนรูปจากการเล่นแชร์มาเป็นการกู้ยืมเงินแล้ว การเล่นแชร์เป็นเพียงมูลกรณีอันทำให้เกิดสัญญากู้ยืมภายหลังเท่านั้น จึงต้องพิจารณาสัญญานั้นในฐานะเป็นการกู้ยืมเงิน

คำพิพากษาฎีกาที่ 1452/2511 นางชุ้น พงษ์เสรี โจทก์
นางอำไพ ถวิลไทย กับพวก จำเลย

คิดดอกเบี้ยวล่วงหน้าเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด แล้วเอามารวมเป็นต้นเงินกู้ ดอกเบี้ยนั้นเป็นโมฆะทั้งหมด มิใช่เป็นโมฆะเฉพาะส่วนที่เกิน และข้อต่อสู้ที่ว่า หนี้ตามสัญญากู้ไม่สมบูรณ์เช่นนี้ ย่อมนำพยานบุคคลมาสืบได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 94 วรรคท้าย

คำวิจารณ์ โปรดเทียบกับคำพิพากษาฎีกาที่ 1238/2502 ดังกล่าวด้วย และคำพิพากษาฎีกาฉบับนี้ยังชี้ให้เห็นอีกว่า การนำจำนวนดอกเบี้ยไปบวกเข้ากับต้นเงินมีผลทำให้สัญญากู้ยืมเงินไม่สมบูรณ์ จึงนำพยานบุคคลมาสืบถึงความไม่สมบูรณ์นี้ได้ ไม่ต้องห้ามตามกฎหมายแต่อย่างใด

คำพิพากษาฎีกาที่ 1050/2512 นายพนม กิ่งแก้ว โจทก์
นางตด ใจงาม จำเลย

การยืมข้าวเปลือก ซึ่งตกลงให้ดอกเบี้ยยเป็นข้าวเปลือกในอัตรา 1 ถึงต่อข้าวเปลือกที่ยืม 2 ดังนั้น มิใช่ดอกเบี้ยยตามความหมายของกฎหมาย เพราะผลประโยชน์ที่เรียกเป็นดอกเบี้ยจะเกิดขึ้นได้จากหนี้เงินเท่านั้น เมื่อตกลงจะให้ผลประโยชน์ตอบแทนในการยืมข้าวเปลือกกันไว้อย่างไร (แม้คำนวณแล้ว ผลประโยชน์ตอบแทนจะสูงเกินกว่าร้อยละสิบห้าต่อปี) ผู้ยืมก็ต้องชำระให้ตามข้อตกลงนั้น

ประกาศห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชวานา จ.ศ. 1239 ได้ถูกยกเลิกไปแล้วโดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งได้รวบรวมข้อบัญญัติต่างๆ ในทางแพ่งทั้งหมดขึ้นใช้บังคับ

คำวิจารณ์ คำพิพากษานี้ อันที่จริงได้วิจารณ์ไว้แล้วในคำอธิบายท้ายมาตรา 650 แต่ที่นำมาพูดอีกเพราะในคำพิพากษาฉบับเดียวกันนี้ ได้แก้ปัญหาสำคัญที่นักนิติศาสตร์กำลังถกเถียงกันอยู่อย่างมากมาอีกข้อหนึ่ง คือปัญหาที่ว่า ประกาศห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชวานา จ.ศ. 1239 ยังมีผลใช้บังคับอยู่หรือไม่ เพราะถ้ายังถือว่า ประกาศดังกล่าวยังมีผลใช้บังคับอยู่ แล้วอาจมีปัญหาคือข้อความในประกาศขัดกับความในมาตรา 656 หรือไม่ซึ่งก่อความยุ่งยากสืบสนมิใช่น้อย แต่เมื่อศาลฎีกาวินิจฉัยเป็นยุติแล้วว่าประกาศดังกล่าวถูกยกเลิกแล้ว ก็เป็นอันว่าหมดกังวลใจ ไม่ต้องพยายามนำหลักในการประกาศดังกล่าวมาใช้ โดยสันผลักให้เข้ากับความในมาตรา 656 ต่อไปอีก กล่าวคือ พิจารณาแต่เฉพาะที่มีบัญญัติไว้ใน ป.พ.พ. อย่างเดียวก็เป็นอันเพียงพอ ประกาศห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชวานา จ.ศ. 1239 มิใช่ความว่าอย่างไร เกี่ยวข้องกับความในมาตรา 656 อย่างไร จะได้กล่าวต่อไปเมื่อถึงหัวข้อนั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1406/2515 นายขาว บุญแก้ว โจทก์

นายเฟื่อง เกาะเสื่อ จำเลย

โจทก์เอาดอกเบี้ยค้างชำระเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้มารวมเป็นต้นเงินกู้ จำเลยคงรับผิดคดีใช้ต้นเงินให้แก่โจทก์เท่าที่คู่ไปจริงเท่านั้น ส่วนดอกเบี้ยผิดกฎหมายที่รวมเป็นต้นเงินกู้ และดอกเบี้ยที่ค้างชำระจนถึงวันฟ้องโจทก์ไม่มีสิทธิฟ้องให้จำเลยชำระ เพราะฝ่าฝืนกฎหมายตกเป็นโมฆะ แต่โจทก์ยังมีสิทธิฟ้องให้จำเลยชำระดอกเบี้ยในอัตราตามกฎหมาย นับแต่วันฟ้องจนกว่าจำเลยจะชำระเสร็จ

คำวิจารณ์ คำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้เป็นการยืนยันคำวินิจฉัยของฎีกาที่ 1238/2502 ที่ได้กล่าวแต่ต้นในหัวข้อเดียวกันนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 261/2516 นางสมบัติ โปธานนท์ โจทก์

นางสุจิตร์ เสงเจริญ จำเลย

สัญญากู้เงินตามยอดเงินกู้แยกได้ว่าเป็นต้นเงินแท้จริงจำนวนหนึ่ง เป็นดอกเบี้ยล่วงหน้าที่ยกเก็บอัตราผิดกฎหมายอีกจำนวนหนึ่ง หนี้ดอกเบี้ยเงินกู้ตกเป็นโมฆะทั้งหมด แต่สัญญากู้ไม่ตกเป็นโมฆะทั้งหมด หนี้ต้นเงินยังคงสมบูรณ์ ศาลพิพากษาให้ใช้แต่ต้นเงิน

คำวิจารณ์ ฎีกานี้ก็เช่นเดียวกันที่ชี้ให้เห็นว่าการคิดดอกเบี้ยเกินอัตรานั้น ดอกเบี้ยเท่านั้นที่เป็นโมฆะทั้งหมด แต่ต้นเงินหากตกเป็นโมฆะไม่ โปรดดูฎีกาที่ 1238/2502, 1452/2511 และที่ 1406/2514 ที่กล่าวแต่ต้นในหัวข้อเดียวกัน

2.5 ดอกเบี้ยทบต้น (Compound Interest)

การคิดดอกเบี้ยโดยคิดจาก “ต้นเงิน” เท่านั้น เป็นการคิดดอกเบี้ยแบบ “ธรรมดา” ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ยังมีกรคิดดอกเบี้ยอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นที่นิยมในวงการค้าพาณิชย์ โดยคิดดอกเบี้ยจาก “ต้นเงินบวกกับดอกเบี้ยที่ค้างชำระ” วิธีคิดดอกเบี้ยแบบนี้ เรียกว่า “คิดดอกเบี้ยทบต้น”

การคิดดอกเบี้ยทบต้นนี้ ถ้าลองคำนวณดูตามตัวเลขแล้ว จะเห็นว่าผู้ให้กู้ยืมจะได้ประโยชน์มากกว่าการคิดดอกเบี้ยแบบธรรมดา ตัวอย่างเช่น กู้ยืมเงิน 1,000 บาท คิดดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี ถ้าคิดดอกเบี้ยแบบธรรมดาภายใน 9 ปี ดอกเบี้ยจึงจะสูงกว่าต้นเงิน แต่ถ้าคิดดอกเบี้ยแบบทบต้นแล้ว ภายในปีที่ 6 ดอกเบี้ยจะสูงกว่าต้นเงิน และต่อแต่นั้น จำนวนดอกเบี้ยจะสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ภายใน 18 ปี คิดดอกเบี้ยแบบธรรมดา ดอกเบี้ยจะสูงกว่าต้นเงิน 2 เท่าตัว แต่ถ้าคิดดอกเบี้ยแบบทบต้นแล้ว ภายใน 18 ปีเท่ากัน ดอกเบี้ยจะสูงกว่าต้นเงินถึง 34 เท่าตัว ด้วยเหตุนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยว

กับการคิดดอกเบี้ยทบต้นไว้ โดยถือเป็นหลักทั่วไปว่า ห้ามมิให้ดอกเบี้ยทบต้น และมีข้อยกเว้นบ้าง ดังความในบทมาตราซึ่งจะกล่าวต่อไปนี้

มาตรา 655 ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยในดอกเบี้ยที่ค้างชำระ แต่ทว่าเมื่อดอกเบี้ยค้างชำระไม่น้อยกว่าปีหนึ่ง คู่สัญญาผู้ยืมจะตกลงกันให้เอาดอกเบี้ยนั้นทบเข้ากับต้นเงิน แล้วให้คิดดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่ทบเข้ากันนั้นก็ได้ แต่การตกลงเช่นนั้นต้องทำเป็นหนังสือ

ส่วนประเพณีการค้าขายที่คำนวณดอกเบี้ยต้นในบัญชีเดินสะพัดก็ดี ในการค้าขายอย่างอื่นทำนองเช่นว่านี้ก็ดี หาอยู่ในบังคับแห่งบทบัญญัติซึ่งกล่าวมาในวรรคก่อนนั้นไม่ จากตัวบทกฎหมายดังกล่าว เห็นได้ว่ากฎหมายวางหลักทั่วไปไว้ว่า ห้ามคิดดอกเบี้ยทบต้น แต่มีข้อยกเว้น 2 ประการ คือ

(1) คิดดอกเบี้ยทบต้นได้ถ้าดอกเบี้ยค้างชำระไม่น้อยกว่าหนึ่งปี แต่คู่สัญญาต้องตกลงกันโดยทำเป็นหนังสือ ดังนั้น ถ้าสมมุติว่า คิดดอกเบี้ยทบต้นกันตั้งแต่ที่ยังไม่ได้ค้างชำระกันถึงปีเลย เช่น ค้างชำระกันเพียง 6 เดือน ก็คิดดอกเบี้ยทบต้นกันแล้ว หรือค้างชำระดอกเบี้ยกันครบ 1 ปีแล้ว แต่คิดดอกเบี้ยทบต้นโดยตกลงกันด้วยวาจา มิได้ทำเป็นหนังสือแต่อย่างใด ดังนี้ การคิดดอกเบี้ยที่ไม่ถูกต้องก็ห้ามมีผลบังคับตามกฎหมายได้ไม่

มีปัญหาสงสัยกันว่า การตกลงคิดดอกเบี้ยทบต้นโดยทำเป็นหนังสือดังกล่าว จะต้องตกลงกันเมื่อลูกหนี้หรือผู้ยืมค้างชำระดอกเบี้ยมาเป็นเวลา 1 ปีเป็นอย่างน้อยแล้ว หรือไม่จำเป็น กล่าวคือ คู่สัญญาอาจจะตกลงเป็นหนังสือกันไว้ขณะทำสัญญาผู้ยืมกันเลยทีเดียวก็ได้ว่า ถ้าค้างชำระดอกเบี้ยไม่น้อยกว่า 1 ปี หรือตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไปแล้ว จะคิดดอกเบี้ยทบต้นนับแต่นั้น เรื่องนี้ถ้าดูตัวบทภาษาไทยมาตรา 655 วรรคแรก อาจทำให้เห็นเคร่งครัดไปได้ว่า จะต้องทำข้อตกลงเป็นหนังสือให้เรียกดอกเบี้ยทบต้นกันได้ต่อเมื่อผู้ยืมค้างดอกเบี้ย 1 ปีแล้วเท่านั้น ทำสัญญาไว้ก่อนไม่ได้ แต่ถ้าจะตีความอย่างว่าก็ดูไม่มีเหตุผล ทั้งเมื่อดูข้อความในต้นร่างภาษาอังกฤษที่ว่า “Interest shall not bear interest. The parties to a loan of money may, however, agree that the interest due for not less than one year shall be added to the capital, and that the whole shall bear interest, but such agreement must be made in writing.” แล้วจะเห็นได้ว่า ไม่ได้จำกัดไว้ว่าจะต้องทำข้อตกลงเป็นหนังสือเพื่อคิดดอกเบี้ยทบต้นกันได้เฉพาะเมื่อค้างดอกเบี้ยกัน 1 ปีแล้ว เมื่อเช่นนั้นจึงเชื่อแน่ว่า คู่สัญญาจะทำความตกลงกันไว้ตั้งแต่แรกก็ได้

(2) ข้อยกเว้นประการที่ 2 ที่ให้คิดดอกเบี้ยทบต้นกันได้นั้น ก็คือดังที่บัญญัติไว้ในวรรค 2 ของมาตรา 655 ดังกล่าวแล้ว คือ กรณีการคำนวณดอกเบี้ยทบต้นในบัญชีเดินสะพัด หรือในการค้าขายอย่างอื่น ทำนองเดียวกัน อย่างไรก็ตามเรียกว่าบัญชีเดินสะพัด โปรดศึกษาได้จาก

ป.พ.พ. มาตรา 856 ถึงมาตรา 860 แต่พอสรุปได้ว่า สัญญาบัญชีเดินสะพัด คือสัญญาซึ่งบุคคลสองคนตกลงกันว่า สืบแต่นั้นไป หรือในชั่วเวลากำหนดอันใดอันหนึ่ง ให้ตัดทอนบัญชีหนึ่งทั้งหมด หรือแต่บางส่วนอันเกิดขึ้นแต่กิจการในระหว่างเขาทั้งสองนั้น หักกลบลบกัน และคงชำระแต่ส่วนที่เป็นจำนวนคงเหลือโดยดุลภาค เพราะฉะนั้น เมื่อบัญชีเดินสะพัดยังผลให้มีการหักกลบลบหนึ่งกัน ก็เป็นธรรมดาที่จะหักกลบลบหนึ่งไม่หมด หมายความว่า คนใดคนหนึ่งยังคงเป็นหนี้อีกคนหนึ่ง เมื่อเป็นดังนี้ จึงอาจคำนวณดอกเบี้ยกันได้คือ กฎหมายให้คิดดอกเบี้ยนับแต่วันที่หักทอนบัญชีเสร็จเป็นต้นไป (มาตรา 860) และย่อมหมายความว่า คิดดอกเบี้ยทบต้นกันได้ด้วย ดังที่มาตรา 655 วรรคท้ายเปิดโอกาสไว้ เหตุผลที่กฎหมายยอมให้คิดดอกเบี้ยทบต้นในวงการค้าได้ ก็คงจะเป็นที่รู้ๆ กันอยู่แล้วว่า เงินอยู่ในมือพ่อค้าย่อมเกิดดอกออกผลอยู่เสมอ บัญชีเดินสะพัดดังกล่าวมักจะเห็นกันได้ ก็กรณีการดำเนินธุรกิจของธนาคาร ซึ่งมีคดีถึงศาลพอสมควร ดังจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

คำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรา 655 และคำวิจารณ์

คำพิพากษาฎีกาที่ 694/2506 นายเชือน สวัสดิ์ปรางค์ โจทก์
ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด จำเลย
การกู้เงินโดยเอาที่ดินและบ้านมาทำนองเป็นประกันหนึ่งนั้น เมื่อไม่มีข้อตกลงให้เจ้าหนี้ผู้รับจำนองคิดดอกเบี้ยทบต้นได้ กรณีต้องปรับด้วยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 655 วรรคแรก ซึ่งห้ามเอาดอกเบี้ยทบต้นเงิน

คำวิจารณ์ สังเกตจากคำพิพากษาแล้วจะเห็นว่า ศาลวินิจฉัยโน้มไปให้เจ้าหลักทั่วไปยิ่งกว่าที่จะให้เจ้าช้อยกเว้น เมื่อโดยข้อเท็จจริงไม่สามารถที่จะอ้างเอาประเพณีการค้าตามนัยมาตรา 655 วรรคท้ายมาใช้บังคับได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1951/2506 ธนาคารแห่งกรุงศรีอยุธยา จำกัด โจทก์
นายสว่าง คุณจักร กับพวก จำเลย
ธนาคารพาณิชย์ที่ประกอบธุรกิจในการให้กู้ยืมเงิน และมีประเพณีการค้าในการให้กู้เงินด้วยการคิดดอกเบี้ยทบต้นเป็นรายเดือนเป็นปกติเสมอมา ได้ทำสัญญาให้กู้ยืมเงินโดยตกลงคิดดอกเบี้ยทบต้นเมื่อผิดนัดเป็นรายเดือน สัญญาเช่นว่านี้ย่อมสมบูรณ์ใช้ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 655 วรรค 2

คำวิจารณ์ คำพิพากษานี้ เน้นประเพณีการค้าที่ทำกันเป็นปกติเสมอมา ให้คิดดอกเบี้ยทบต้นได้แม้เมื่อผิดนัดแล้ว ก็คิดทบต้นได้ โดยอ้างมาตรา 655 วรรค 2 แสดงว่า มาตรา 655 วรรค 2 นี้ เป็นกฎหมายพิเศษยกเว้นกฎหมายทั่วไปเลย เพราะในกรณีทั่วไป

แล้ว จะคิดดอกเบี้ยทบต้นเมื่อผิดนัดแล้วไม่ได้ ทั้งนี้ ตามนัยมาตรา 224 วรรค 2 แต่ก็มิใช่ข้อสังเกตว่ากรณีนี้ ได้มีข้อตกลงยกเว้นความในมาตรา 224 วรรค 2 ไว้ (โปรดดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 719/2507, ที่ 658-659/2511, และที่ 1291/2512 ซึ่งจะกล่าวต่อไป)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 597/2507 ธนาคารมณฑล จำกัด โจทก์

นางสุทธิพิทย์ ละอองพาณิชย์ จำเลย

ผู้กู้จำนองที่ดินไว้กับธนาคารเพื่อประกันหนี้เงินกู้ที่จะขอเบิกเงินบัญชีจากธนาคาร โดยผู้กู้ยอมเสียดอกเบี้ยทบต้นตามบัญชีเดินสะพัด อันเป็นธรรมเนียมประเพณีของธนาคารนั้น ธนาคารคิดดอกเบี้ยทบต้นจากผู้กู้ได้

คำวิจารณ์ อันนี้ก็เช่นเดียวกัน ศาลอ้างประเพณีของธนาคารที่จะคำนวณดอกเบี้ยทบต้นในบัญชีเดินสะพัด จึงเข้าข้อยกเว้นตามมาตรา 655 วรรค 2 คิดดอกเบี้ยทบต้นได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 747/2507 ธนาคารแห่งเอเชียฯ จำกัด โจทก์

นายศักดิ์ ชัยปรีชา จำเลย

ลูกหนี้ได้เปิดบัญชีเดินสะพัดไว้กับธนาคาร ธนาคารขอมคิดดอกเบี้ยทบต้นได้ตามประเพณีการค้าตามมาตรา 655 วรรค 2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

คำวิจารณ์ เช่นเดียวกัน ศาลอ้างประเพณีการค้าในการคิดดอกเบี้ยทบต้นในบัญชีเดินสะพัด เพื่อให้เข้าข้อยกเว้นในมาตรา 655 วรรค 2

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 719/2507 นายอุดม ชาตบุตร โจทก์

ธนาคารกสิกรไทย จำกัด

เมื่อธนาคารทวงถามหนี้จากผู้ค้าประกันให้ต้องรับผิดชอบแล้ว ธนาคารจะคิดดอกเบี้ยทบต้นต่อไป นับแต่วันผู้ค้าประกันไม่ชำระหนี้ตามที่ถูกทวงแล้วหาได้ไม่ เพราะมีการผิดนัดขึ้นแล้ว ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 224 วรรค 2

คำวิจารณ์ คำพิพากษานี้ยังคงนำหลักในมาตรา 224 วรรค 2 ที่ว่า “ห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัด” มาใช้บังคับ คงจะเป็นเพราะกรณีนี้ไม่ได้ตกลงให้คิดดอกเบี้ยทบต้นเมื่อผิดนัดกันไว้อย่างเช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1951/2506 ศาลฎีกาจึงพิจารณาเข้าหาหลักทั่วไปดังระบุไว้ในมาตรา 224 วรรค 2 (โปรดเทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 658-659/2511, ที่ 1291/2512 ซึ่งวินิจฉัยในแนวเดียวกัน)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1260/2509 นายสุเทพ วงศ์พูลสุข โจทก์

นายทองเริ่ม อบเชย กับพวก จำเลย

ดอกเบี้ยที่จะเอามาทบเป็นเงินต้นได้นั้น ต้องเป็นดอกเบี้ยที่ค้างชำระมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี การที่เอาดอกเบี้ยมาทบต้นตั้งแต่แรกกู้เงินโดยยังมีได้ค้างชำระ จึงเป็นการต้อง

ห้ามตามมาตรา 655 การที่จำเลยขอมชำระดอกเบี้ยยล่วงหน้าแก่โจทก์นั้น ถ้าเป็นดอกเบี้ยที่ไม่เกินอัตราตามกฎหมาย โจทก์ก็ขอมเรียกร้องเอาได้ เพราะข้อตกลงนี้ไม่ขัดต่อกฎหมาย แต่ถ้าเกินอัตราตามกฎหมาย ข้อตกลงเรียกดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะทั้งสิ้น

คำวิจารณ์ คำวินิจฉัยของศาลฎีกานี้ ว่าตามตัวบท ไม่มีพลิกแพลง ตอนท้ายยืนยันหลักเรื่องการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราว่า ดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะทั้งสิ้น ดังที่พูดกันแล้วในคำพิพากษาฎีกาที่ 261/2516, ที่ 1406/2515, ที่ 1452/2511, ที่ 1238/2502, ที่ 478/2488
คำพิพากษาฎีกาที่ 658-659/2511 นายเดือน บุนนาค กับพวก โจทก์
นายถวิล ยมกกุล กับพวก จำเลย

การคิดดอกเบี้ยทบต้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 655 นั้น แม้เมื่อรวมดอกเบี้ยทบต้นเข้าด้วยแล้ว จะทำให้จำนวนดอกเบี้ยเกินร้อยละ 15 ต่อปี ก็ไม่ขัดต่อพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ข้อตกลงที่ยอมให้ธนาคารพาณิชย์คิดดอกเบี้ยทบต้นเป็นรายเดือนนั้น เป็นข้อตกลงตามประเพณีการค้าที่คำนวณดอกเบี้ยทบต้นในบัญชีเดินสะพัด จึงใช้ได้ไม่เป็นโมฆะ แต่ถ้าบัญชีเดินสะพัดมีการหักทอนหนี้และเรียกร้องให้ชำระเงินคงเหลือ อันเป็นการเลิกสัญญาบัญชีเดินสะพัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 856, 859 และลูกหนี้ผิดนัดแล้ว ธนาคารควรจะคิดดอกเบี้ยทบต้นต่อไปอีกมิได้ การกู้เบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคาร เป็นข้อตกลงที่จะให้มีสัญญาบัญชีเดินสะพัด ฉะนั้น แม้เมื่อครบกำหนดเวลาที่ระบุไว้ในสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีแล้ว แต่หากคู่สัญญายังคงให้บัญชีเดินสะพัดเกินอยู่ต่อไปเป็นการแสดงว่าคู่สัญญายังไม่ถือว่ามีผิดนัด จนกว่าจะได้มีการหักทอนบัญชีและเรียกร้องให้ชำระเงินคงเหลือแล้ว

คำวิจารณ์ คำพิพากษานี้วางหลักว่า ถ้าอนุญาตให้คิดดอกเบี้ยทบต้นได้ตามกฎหมายแล้ว ไม่ต้องเกรงว่าอัตราดอกเบี้ยจะเกินกำหนดตามกฎหมาย ข้อนี้ก็สมเหตุผล เพราะการยอมให้คิดดอกเบี้ยทบต้นได้ ก็เท่ากับยอมให้คิดดอกเบี้ยเกินอัตราอยู่ในตัวแล้ว สำหรับข้อกฎหมายอีกอย่างหนึ่งในคำพิพากษานี้ก็คือ ยืนยันหลักเรื่อง ไม่ควรให้คิดดอกเบี้ยทบต้นระหว่างผิดนัด ดังที่กล่าวแล้วในคำพิพากษาฎีกาที่ 719/2507, และที่ 1291/2512 ซึ่งจะกล่าวต่อไป

คำพิพากษาฎีกาที่ 1309/2511 ธนาคารแห่งประเทศไทย จำกัด โจทก์
นายอรุณ แสงสว่างวัฒนะ จำเลย
ลูกหนี้ได้เบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคารเป็นเงิน 447,100.83 บาท ต่อมาลูกหนี้ทำสัญญาขอเบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคารนั้นเป็นจำนวนเงินไม่เกิน 450,000 บาท มีกำหนด

เวลา 6 เดือน ดังนี้ เมื่อจำเลยทำสัญญาค้ำประกันสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีนั้น จำเลยต้องค้ำประกันในหนี้ที่มีอยู่ก่อนวันทำสัญญา คือจำนวน 447,000.83 บาท และหนี้ที่เกิดขึ้นในระยะเวลา 6 เดือนนั้น แต่ต้องไม่เกินจำนวน 450,000 บาท เมื่อครบกำหนด 6 เดือนแล้วลูกหนี้หรือจำเลยไม่ชำระหนี้ที่เบิกเกินบัญชี จำเลยในฐานะผู้ค้ำประกันต้องรับผิดชอบในดอกเบี้ยทบต้นของจำนวนเงินนั้นต่อไปจนถึงวันฟ้อง และดอกเบี้ยธรรมดาในจำนวนเงินนั้นตั้งแต่วันฟ้องจนกว่าจะชำระเสร็จ

คำวิจารณ์ เป็นการยอมรับว่าสัญญาค้ำประกันหนี้เงินกู้ที่ทำภายหลังนั้น ใช้บังคับได้ และคำพิพากษานี้ ให้คิดดอกเบี้ยทบต้นกันเรื่อยไปจนกว่าจะถึงวันฟ้อง จึงให้คิดดอกเบี้ยธรรมดาเพราะกรณีนี้ไม่ทราบแน่ชัดว่าลูกหนี้ผิดนัดเมื่อไร

คำพิพากษานี้ที่ 1291/2512 บริษัทสหธนาคารกรุงเทพ จำกัด
โดยนายบรรเจ็ด ชลวิจารณ์ กรรมการผู้จัดการ โจทก์
นายบรรเจ็ด สายเชื้อ จำเลย

โจทก์ (ธนาคาร) ตกลงให้จำเลยทำสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีจากโจทก์ มีข้อสัญญาว่าจำเลยจะชำระดอกเบี้ยรายเดือน ถ้าไม่ชำระ ยอมให้เอาดอกเบี้ยทบต้น และจะชำระเงินคืนใน 30 เมษายน 2495 ครั้นถึงกำหนดดังกล่าว โจทก์มีหนังสือไปทวงถามให้ชำระหนี้ สัญญาบัญชีเดินสะพัดจึงสิ้นสุดในวันที่ 30 เมษายน 2495 หลังจากนั้นโจทก์จะคิดดอกเบี้ยทบต้นอีกไม่ได้

คำวิจารณ์ เมื่อโจทก์ทวงถามแล้ว จำเลยไม่ชำระหนี้ จำเลยจึงตกเป็นผู้ผิดนัด และเมื่อผิดนัดแล้วก็เรียกดอกเบี้ยทบต้นต่อไปไม่ได้ตามมาตรา 224 วรรค 2 ดังที่ได้กล่าวแล้วในคำพิพากษานี้ที่ 719/2507, ที่ 658-659/2511

คำพิพากษานี้ที่ 1122/2514 การที่ลูกค้ำผู้เปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันไว้กับธนาคารพาณิชย์ และได้ทำการเดินสะพัดทางบัญชีโดยนำเงินฝากและถอนเงินไปใช้เรื่อยมาภายหลังลูกค้ำมีเงินฝากเหลืออยู่ในบัญชีเพียงเล็กน้อย จึงได้ตกลงกับธนาคารนั้นขอผู้เบิกเงินเกินบัญชีแล้วได้เบิกเงินเกินบัญชี โดยวิธีใช้เช็คส่งจ่ายหลายครั้ง และได้นำเงินฝากเข้าบัญชีเพื่อลดหนี้บ้าง ดังนี้ไม่เข้าลักษณะการกู้ยืมเงิน แต่เข้าลักษณะสัญญาบัญชีเดินสะพัดซึ่งไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ

ธนาคารกับลูกค้ำมิได้ตกลงกันว่า ลูกค้ำจะต้องชำระเงินกู้เบิกเงินเกินบัญชีเมื่อใด ต้องถือว่าสัญญาบัญชีเดินสะพัดเป็นอันสิ้นสุดเลิกกันเมื่อธนาคารทวงถามให้ชำระหนี้

เมื่อสัญญาบัญชีเดินสะพัดเลิกกันแล้ว ระยะเวลาต่อจากนั้น ธนาคารจะคิดดอกเบี้ยทบต้นอีกไม่ได้ คงคิดได้เฉพาะดอกเบี้ยตามปกติ

คำวิจารณ์ คำพิพากษาฎีกาฉบับนี้วางหลักว่า ถ้าเป็นการทำสัญญาบัญชีเดินสะพัดแล้ว ก็ต้องนำกฎหมายในเรื่องสัญญาบัญชีเดินสะพัดมาใช้ (ป.พ.พ. มาตรา 856 ถึงมาตรา 860) เมื่อในสัญญาบัญชีเดินสะพัดไม่มีข้อกำหนดให้ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างเช่นกรณี กู้ยืมเงินตามมาตรา 653 ก็เป็นอันว่าไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานดังกล่าวเพื่อการฟ้องร้องหรือ สู้คดีอย่างใด

คำพิพากษานี้ นอกจากจะวางหลักเรื่องหลักฐานเป็นหนังสือดังกล่าวแล้ว ยัง ยืนยันหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 224 วรรค 2 ดังได้กล่าวไว้แล้วในฎีกาที่ 719/2507, ที่ 658-659/2511, ที่ 1291/2512 ของหัวข้อเดียวกันนี้ และที่ 1446/2512 ของหัวข้อ “คำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรา 653 และคำวิจารณ์” อีกด้วย

3. การตกลงรับของแทนเงิน

เกี่ยวกับสัญญากู้ยืมเงินนี้ จะเห็นได้ว่า โดย ปกติจะมีการส่งมอบเงินกัน 2 ครั้ง คือ ส่งในฐานะผู้ให้กู้ยืมส่งให้ผู้กู้ยืมคนหนึ่ง และอีกคนหนึ่งก็คือตอนส่งคืน คือผู้กู้ยืมส่งเงินคืน ผู้ให้กู้ยืม เท่าที่กล่าว เป็นการกู้ยืมเงินกันตามธรรมดา แต่ยังมีกรกู้ยืมเงินอีกแบบหนึ่ง ซึ่ง กฎหมายยอมให้ส่งสิ่งของหรือทรัพย์สินแทนเงิน ซึ่งบางทีมองดูใกล้เคียงกับกรณีซื้อของ เชื่อมาก เช่น ในตอนที่ทำสัญญากู้เงินกันแล้ว ผู้ให้กู้ไม่มีเงินที่จะส่งมอบให้ผู้กู้ยืม จึงขอส่ง มอบทรัพย์สินอื่นแทนเงิน และผู้กู้ยืมก็ยอมรับเอาซึ่งของแทนนั้น ดังนี้ ดูราวกับว่าผู้กู้ยืมเป็นผู้ซื้อ และผู้ให้กู้ยืมเป็นผู้ขาย ผิดกับเรื่องซื้อขาย ก็มีได้ยื่นหมย่นแมว กล่าวคือ ผู้กู้ยืมส่งเงิน ภายหลัง จึงมองดูเหมือนซื้อของเชื่ออย่างมาก แต่อย่างไรก็ดี การที่จะพิจารณาว่าเป็นการกู้ยืมเงินโดยรับของแทนเงิน หรือเป็นการซื้อของเชื่อ ก็ต้องดูเจตนาของคู่สัญญาประกอบด้วย เพราะหลักเกณฑ์เรื่องการกู้ยืมเงิน และหลักเกณฑ์ของเรื่องซื้อขายนั้นแตกต่างกัน อย่างไรก็ดี กฎหมายได้บัญญัติถึงการกู้ยืมเงินโดยรับของแทนไว้แล้ว ดังบทกฎหมายที่จะกล่าวต่อไปนี้

มาตรา 656 ถ้าทำสัญญากู้ยืมเงินกัน และผู้กู้ยืมยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สิน อย่างอื่นแทนจำนวนเงินนั้นไซ้ ท่านให้คิดเป็นหนี้เงินค้ำชำระโดยจำนวนเท่ากับราคาท้อง ตลาด แห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้น ในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ

ถ้าทำสัญญากู้ยืมเงินกัน และผู้ให้กู้ยืมยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่น เป็นการชำระหนี้แทนเงินที่กู้ยืมไซ้ หนี้อันระงับไป เพราะการชำระเช่นนั้น ท่านให้คิดเป็น

จำนวนเท่ากับราคาท้องตลาด แห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้น ในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ ความตกลงกันอย่างไร้ข้อขัดกับข้อความดังกล่าวมานี้ ท่านว่าเป็นโมฆะ จากข้อความในมาตรานี้ แยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือ

3.1 การรับของแทนเงินขณะทำสัญญากู้ยืมเงิน

ดังที่กล่าวไว้ในมาตรา 656 วรรคแรก ก็ถ้าผู้กู้ยืมยอมตกลงรับมอบสิ่งของหรือทรัพย์สินอื่นแทนเงิน กฎหมายให้ถือว่ามี การกู้ยืมเงินจำนวนเท่ากับราคาสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้น คิดในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ เช่น ทำสัญญากู้ยืมเงินกัน 500 บาท แต่ไม่ได้ส่งมอบตัวเงินกัน โดยคู่สัญญาตกลงส่งมอบข้าวเปลือกไป 8 ถัง ปรากฏว่า ราคาข้าวเปลือก 8 ถัง ณ ที่ส่งมอบ และขณะส่งมอบนั้น คิดเป็นเงินได้เพียง 160 บาทเท่านั้น ดังนี้ ถือว่าเป็นสัญญากู้ยืมเงิน 160 บาท ไม่ใช่ 500 บาทตามตัวเลขในหนังสือสัญญา เมื่อผู้ยืมชำระเงิน 160 บาท ก็ถือว่าผู้ยืมได้ชำระหนี้ครบถ้วนแล้ว โปรดเทียบกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 137/2476 คดีระหว่าง นายคำ โจทก์ นายฝั่ง กับพวก จำเลย)

อาจมีปัญหาน่าสงสัยว่า ทำไมกฎหมายจึงได้บัญญัติบังคับให้ต้องตีราคาของแทนเงินในเวลา และ ณ สถานที่ที่ส่งมอบ โดยถือเป็นเรื่องสำคัญถึงขนาดที่กำหนดไว้ในวรรคท้ายของมาตรา 656 เป็นการสำคัญไว้ว่า ถ้าคู่สัญญาฝ่าฝืนตกลงเป็นอย่างอื่น เช่น ตกลงให้ตีราคาของแทนเงินในเวลาและสถานที่ที่ชำระหนี้เงินกู้คืน ดังนี้ เป็นโมฆะ เข้าใจว่าผู้ร่างกฎหมายปรารถนาไม่ให้อายุสัญญาเอาเปรียบกัน โดยเฉพาะไม่ต้องการให้ผู้ให้กู้ยืมเอาเปรียบผู้กู้ยืม ตัวอย่าง เช่น ราคาข้าวสารขณะกู้ยืมกระสอบละ 100 บาท แต่เวลาชำระหนี้เงินกู้ ราคากระสอบละ 300 บาท ถ้าตกลงให้ผู้ให้กู้ยืมส่งมอบข้าวสารแทนการส่งมอบเงิน และให้คิดจำนวนเงินกู้ยืมตามราคาข้าวสารเมื่อตอนผู้ยืมชำระหนี้ ผู้ยืมก็ต้องเสียเปรียบ คือ ต้องชำระเงินกู้มากกว่าที่ได้ยืมไปถึง 3 เท่า แต่อันที่จริงถ้าคิดถึงภาวะการณ์ปัจจุบันแล้ว เป็นเรื่องที่น่าเห็นใจเจ้าหน้าที่ผู้ให้กู้ยืมอยู่บ้าง เพราะไม่ค่อยจะปรากฏว่าค่าของเงินลงที่ ค่าของเงินโน้มไปในทางที่จะถูกลงทุกวัน เพราะฉะนั้น โอกาสที่เจ้าหน้าที่เสียเปรียบเพราะผลของกฎหมายนี้จึงมีมากกว่า

3.2 การรับของแทนเงินขณะชำระหนี้

ดังที่กล่าวไว้ในมาตรา 656 วรรคสอง ก็ถ้าผู้ให้กู้ยืมยอมตกลงรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอื่นเป็นการชำระหนี้แทนเงินกู้ยืม กฎหมายให้ถือว่าการชำระหนี้เป็นจำนวนเท่ากับราคาสิ่งของหรือทรัพย์สินอื่นนั้น โดยคิดในเวลาและสถานที่ที่ส่งมอบเพื่อการชำระหนี้ นั้น เช่น ทำสัญญากู้ยืมเงินกัน 4,000 บาท ต่อมาผู้ยืมส่งมอบข้าวให้ผู้ให้กู้ยืม 5 เกวียนเป็นการ

ชำระหนี้เงินกู้รายนี้ ปรากฏว่าในเวลาและ ณ สถานที่ที่ส่งมอบข้าวนั้น ราคาข้าวเกี่ยวนละ 800 บาท รวมเป็นเงิน 4,000 บาท ดังนี้ ถือว่าผู้ยืมได้ชำระหนี้ครบถ้วนแล้ว (โปรดเทียบกับคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 158/2476 คดีระหว่างนายโต๊ะ โจทก์ นายเอง จำเลย)

การที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องตราราคาของเงินในเวลาและ ณ สถานที่ที่ส่งมอบเพื่อการชำระหนี้ ซึ่งคู่สัญญาตกลงเป็นอย่างอื่นไม่ได้ ถือว่าเป็นโมฆะตามมาตรา 656 วรรค 2 นั้น น่าจะมีที่มาจากประกาศห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชานา จ.ศ. 1239 พ.ศ. 2420) โดยประกาศฉบับนี้มีคำปรารภว่า

“ผู้ที่มีทุนรอนมากมักจักคิดเอาเปรียบแก่ราษฎรที่ทำนาขายผลเมล็ดข้าว ผู้ที่มีทุนรอนมากนั้นก็ออกเงินให้ล่วงหน้าไป สัญญากับผู้รับเงินไปนั้นให้ส่งข้าวแทนเงิน แต่คิดราคาต่ำกว่าที่ลูกค้าซื้อขายกันอยู่ตามธรรมเนียม ราษฎรที่ทำนามีทุนรอนน้อยมารับเงินไปแล้ว ครั้นทำนาได้ผลเมล็ดข้าวแล้วก็ต้องขายข้าวเป็นราคาถูกตามที่ได้สัญญาไว้เมื่อเวลาที่ต้องการเงินไปนั้น”

จึงห้ามมิให้ตกข้าว กล่าวคือ ถ้าผู้ยืมเงินกันแล้ว ตกลงให้ส่งข้าวแทนต้นเงินหรือดอกเบี้ย ห้ามมิให้คิดราคาข้าวต่ำกว่าราคาที่ซื้อขายกันในเวลาใช้ข้าว แต่ให้คิดตามราคาซื้อขายกันในเวลาที่ใช้ข้าว นั้น ๆ

แต่สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 656 วรรค 2 นี้ ไม่ได้พูดเฉพาะเรื่องการใช้ค้ำเงินกู้ด้วยข้าวเท่านั้น แต่พูดครอบคลุมถึงการใช้เงินกู้ด้วยสิ่งของหรือทรัพย์สินอื่น จึงมีความหมายกว้างมาก เช่น อาจจะเป็น ถั่ว งา ข้าวโพด หัวเผือก หัวมัน ฯลฯ ก็ได้ เมื่อ ป.พ.พ. มาตรา 656 วรรค 2 พูดครอบคลุมถึงเอาเรื่องในประกาศห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชานา จ.ศ. 1239 ไว้แล้ว โดยขยายความขึ้น เช่นนี้ จึงเท่ากับว่ากฎหมายใหม่ (ป.พ.พ.) มีข้อความขัดแย้งกับกฎหมายเก่า (ประกาศห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชานา จ.ศ. 1239) ถือเท่ากับว่า ป.พ.พ. ยกเลิกประกาศห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชานา จ.ศ. 1239 โดยปริยาย ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องบัญญัติไว้ใน ป.พ.พ. ประกาศยกเลิกประกาศดังกล่าวเป็นการยกเลิกโดยชัดแจ้ง เพราะตามหลักวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไปนั้น การยกเลิกกฎหมายมีได้ 2 กรณีคือ กรณีแรกเรียกว่า ยกเลิกโดยชัดแจ้ง ได้แก่ การที่กฎหมายใหม่มีบัญญัติให้ยกเลิกกฎหมายเก่า กรณีหลังเรียกว่า ยกเลิกโดยปริยาย ได้แก่กฎหมายใหม่ไม่มีบทบัญญัติให้ยกเลิกกฎหมายเก่า แต่กฎหมายใหม่นั้นมีข้อความขัดหรือแย้งกับบทกฎหมายเก่า* ที่ได้พยายามยกเหตุผลอธิบายว่าประกาศห้ามตกข้าวดังกล่าวถูกยกเลิกแล้วเพราะมีนักกฎหมายบางท่านเห็นว่า ประกาศ

* ประกาศน อวยชัย, คำสอนวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2514, หน้า 40

ห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชาวนา จ.ศ. 1239 ยังมีผลใช้บังคับได้อยู่ในปัจจุบัน* แต่ขณะนี้เห็นจะหมดปัญหาแล้ว เพราะได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1981/2511 คดีระหว่าง นายบัวศรี ดายงค์ โจทก์ นายทองสุข ศูนย์อ่อน จำเลย และที่ 1050/2512 คดีระหว่าง นายพนม กิ่งแก้ว โจทก์ นางตด ใจงาม จำเลย พิพากษาเป็นบรรทัดฐานไว้ว่า ประกาศห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชาวนา จ.ศ. 1239 ได้ถูกยกเลิกไปแล้วโดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งได้รวบรวมข้อบัญญัติต่าง ๆ ในทางแพ่งทั้งหมดขึ้นใช้บังคับ และมาตรา 656 ก็ได้บัญญัติคุ้มครองมิให้เอาของชำระหนี้แทนเงินด้วยการคิดราคาของต่ำกว่าราคาท้องตลาดอยู่ด้วยประกาศดังกล่าวจึงเป็นอันถูกยกเลิกไม่ใช้บังคับต่อไป

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่า คำว่า “การชำระหนี้” ในมาตรา 656 วรรค 2 นั้น หมายความว่า รวมถึงการชำระดอกเบี้ยด้วยหรือไม่ เห็นว่า ป.พ.พ. มาตรา 656 วรรค 2 นี้ มีที่มาจากประกาศห้ามมิให้ตกข้าวดังกล่าว สำหรับประกาศห้ามตกข้าวฯ พุทธถึงเรื่องการใช้ดอกเบียด้วย เพราะฉะนั้น “การใช้เงิน” ในมาตรา 656 วรรค 2 จึงน่าจะหมายความว่า รวมถึงการใช้ดอกเบียด้วย เพราะฉะนั้น ถ้าตกลงเรียกของเป็นดอกเบียจึงอยู่ในบังคับมาตรา 656 วรรค 2 เมื่อเช่นนี้ สมมุติว่า ผู้ให้ยืมจะเรียกดอกเบียเป็นข้าวหรือของอื่นโดยกำหนดจำนวนแน่นอนตายตัว ดังนี้ อาจทำไม่ได้ ข้อตกลงเช่นนั้นอาจตกเป็นโมฆะตามมาตรา 656 วรรคท้าย เพราะเมื่อถึงกำหนดชำระ ผู้ยืมนำสิ่งของตามที่กำหนดไว้มาชำระให้เจ้าหนี้ นั้น สิ่งของดังกล่าวอาจมีราคาไม่เท่ากับจำนวนดอกเบียก็ได้ ในกรณีกำหนดให้ชำระเงินต้นและดอกเบี้ยด้วยของอื่นก็เช่นเดียวกัน โดยปกติแล้วไม่อาจกำหนดของตายตัวไว้ก่อนได้ เพราะเมื่อถึงกำหนดชำระราคาของอาจไม่เท่าจำนวนหนี้เงินกู้บวกดอกเบี้ย มีคำพิพากษาฎีกายืนยันหลักเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว คือ ข้อเท็จจริงได้ความว่า นายคำได้ทำสัญญาให้นายแดงกู้ยืมเงินไปจำนวนหนึ่ง โดยในสัญญาดังกล่าว นายแดงตกลงยอมยกเรือให้นายคำเป็นการชำระหนี้เงินกู้ แล้วเกิดโต้เถียงฟ้องร้องกัน วินิจฉัยว่า ไม่ปรากฏว่าเรือมีราคาท้องตลาดเท่ากับเงินที่กู้กับดอกเบี้ย ข้อสัญญายอมยกเรือชำระหนี้เงินกู้จึงตกเป็นโมฆะตามมาตรา 656 นายแดงจึงมีสิทธิฟ้องเรียกเรือคืน และนายคำมีสิทธิฟ้องเรียกเงินกู้คืนได้เช่นเดียวกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1237/2491)

คำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวกับมาตรา 656 และคำวิจารณ์

คำพิพากษาฎีกาที่ 107/2493 นายธรรม จะประสงค์ โจทก์
นางต๊อด วงศ์เต จำเลย

ได้ความว่าโจทก์กู้เงินจากสามีจำเลย เอาที่นาซึ่งไม่มีหนังสือสำคัญให้สามีจำเลย
ยึดถือไว้เป็นประกัน สัญญาว่าจะใช้คืนเงินและดอกเบี้ยภายในวันที่ 5 เมษายน 2485 ถ้าไม่

* สุปิน พูลพัฒน์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยอสังหาริมทรัพย์, 2509, หน้า 74

ชำระภายในกำหนดนี้ยอมยกที่นาให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่สามี่จำเลย โจทก์ไม่ชำระต้นเงินและดอกเบี้ยภายในกำหนด จำเลยครอบครองนาพิพาทมาได้ 6 ปีแล้ว บัดนี้ โจทก์มาฟ้องเรียกคืน ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์เจตนาสละการครอบครองนารายพิพาทให้แก่จำเลยแทนการชำระหนี้แล้ว โจทก์จะเรียกเอาคืนไม่ได้

คำวิจารณ์ ข้อเท็จจริงของคดีนี้ ศาลคงตีราคาที่นาเมื่อเปล่านั้นถึงกำหนดชำระให้เท่ากับราคาเงินกู้บวกกับดอกเบี้ย จึงถือว่ากรณีเป็นไปตามมาตรา 656 วรรค 2 แล้ว คำพิพากษาฎีกาที่ 1108/2493 นางแดง สุวรรณวัฒน์ โจทก์

นายถิน กันตังกุล จำเลย

สามี่โจทก์ได้กู้เงินจำเลยไป ในการกู้นี้ได้เอาที่นาและสวนให้จำเลยไว้เป็นประกัน ดังนั้นในเบื้องต้นถือว่า เป็นการครอบครองโดยเจตนายึดถือเพื่อประกันเงินกู้ แม้จำเลยได้อ้างสัญญากู้ขึ้นมา 2 ฉบับ ซึ่งมีข้อความเพิ่มเติมว่า “ถ้าชำระไม่ได้ตามที่พูดตามสัญญานี้ ให้ขาดสิทธิจากเดิม” และอีกฉบับหนึ่งว่า “ถ้าไม่ส่งต้นเงิน ขอมอบสิทธิให้กับเจ้าเงินเป็นกรรมสิทธิ์” ก็ดี แต่โจทก์ก็ได้อ้างเอกสารขึ้นมา ซึ่งมีข้อความแสดงว่า จำเลยยังรับรองอยู่ตลอดมาว่าที่พิพาทเป็นทรัพย์สินมรดก โดยเฉพาะเอกสารลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2492 ซึ่งเป็นคำร้องของจำเลยยื่นต่ออำเภอในการที่โจทก์ขอรับมรดกที่พิพาทมีข้อความว่า “สามี่โจทก์ได้กู้เงินจำเลยไป และได้นำที่ดินสวนจาก 1 แปลง และที่นา 1 แปลง ตามที่โจทก์ขอรับมรดกนี้มาประกันเงินกู้แก่จำเลยไว้ ฉะนั้น เมื่อกรรมการอำเภอจะให้โจทก์รับมรดกที่ดินสองแปลงนี้ไป ขอให้งดการโอนไว้จนกว่าโจทก์จะตกลงและชำระเงินให้แก่จำเลยเสียก่อน ฯลฯ” ดังนั้น แสดงให้เห็นว่า แม้จะมีข้อสัญญาว่าเมื่อครบกำหนด ผู้กู้ยอมยกที่นาเป็นสิทธิก็ดี จำเลยก็หาได้ถือสิทธิตามสัญญานั้นไม่ จำเลยยังครอบครองที่พิพาทในฐานะเป็นประกันอยู่อย่างเดิม โดยยอมให้โจทก์ชำระเงินเป็นการไถ่ถอนไป โจทก์จึงยังมีสิทธิที่จะขอชำระหนี้และเรียกที่พิพาทคืนจากจำเลยได้

คำวิจารณ์ คำพิพากษาฎีกานี้ อันที่จริงมีประเด็นตามมาตรา 656 อยู่แต่เพียงว่า ได้มีการตกลงใช้ของแทนเงินกู้หรือไม่ ถ้าถือว่าตกลงใช้ของ (ที่ดิน) แทนเงินกู้ ก็อาจใช้แทนได้ตามนัยเดียวกับที่ได้วินิจฉัยในฎีกาที่ 107/2493 โดยถือว่า ราคาที่ดินเวลานี้ถึงกำหนดชำระเท่ากับเงินกู้บวกดอกเบี้ย แต่สำหรับคดีนี้ ศาลฎีกาถือว่า ยังมีได้ตกลงใช้ของอื่นแทนเงินประกันที่ว่าจะใช้ที่ดินแทนเงินกู้ได้หรือไม่จึงไม่มี

คำพิพากษาฎีกาที่ 1188/2493 นางเอก นิสันเทียะ โจทก์

นายอิน หวังประสพกลาง จำเลย

กู้เงินกันแล้ว ภายหลังจากผู้กู้ยืมยกที่บ้านที่สวน ซึ่งไม่มีหนังสือสำคัญให้แก่ผู้ให้กู้ แทนการชำระหนี้ นั้น ข่อมกระทำได้ตามมาตรา 321 แม้จะยังไม่จดทะเบียนให้สมบูรณ์ และ ยังครอบครองไม่ถึง 10 ปี ก็หาใช่การยึดถือครอบครองโดยปราศจากสิทธิไม่ ผู้กู้จะเรียกที่ดิน นั้นคืนไม่ได้ เพราะสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนตามมาตรา 1336 นั้น จะกระทำได้ แต่แก่บุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือเท่านั้น (ดูมาตรา 1336)

คำวิจารณ์ เรื่องนี้ อันที่จริงไม่ใช้กรณีตามมาตรา 656 วรรค 2 เพราะได้ทำสัญญา กู้ยืมกันตามธรรมดาโดยไม่ได้มีข้อตกลงในขณะทำสัญญาผู้ยืมเงินว่าจะใช้ของอื่นแทนเงิน ทรัพย์สินจึงไม่อาจทำให้ข้อตกลงเป็นโมฆะตามมาตรา 656 วรรคสุดท้ายได้ เหตุผลที่กฎหมายถือว่าการตกลงใช้ของอื่นที่มีราคาสูงกว่าเงินกู้แทนเงินกู้ในขณะทำสัญญาผู้ยืมเป็นโมฆะ เพราะการ ที่ผู้ยืมกู้เงินเขาก็แสดงว่าอยากได้เงิน จึงเป็นช่องทางให้เจ้าหนี้ คือผู้ให้ยืมบีบบังคับเอาได้ง่าย กล่าวคือ ใช้วิธีบีบบังคับให้ลูกหนี้จำต้องยอมตกลงที่จะใช้ของที่มีราคาสูงกว่าเงินกู้มาก ๆ แทนเงินกู้ เมื่อลูกหนี้อยากได้เงินก็ยอมตกลงด้วย ซึ่งยังผลให้ลูกหนี้เสียเปรียบอย่างมากมาย โดยความจำใจ เหตุนี้ กฎหมายจึงถือว่าข้อตกลงดังกล่าวเป็นโมฆะตามมาตรา 656 วรรคท้าย แต่สำหรับกรณีที่ทำสัญญาผู้ยืมเงินกันตามธรรมดา เช่นกรณีตามฎีกานี้ ซึ่งหมายความว่า ลูกหนี้มิได้เสียเปรียบอย่างใด เพราะสัญญาผู้ยืมเงินมิได้มีข้อความให้ผู้ยืมจำต้องชำระหนี้ ด้วยของที่มีราคาสูงกว่าเงินกู้มาก ๆ เป็นการใช้แทนเงินกู้ ลูกหนี้มีหน้าที่เพียงชำระหนี้เงินยืม ด้วยเงินเท่าจำนวนที่ผู้ยืมมาบวกด้วยดอกเบี้ยตามธรรมดาเท่านั้น แต่เมื่อลูกหนี้มายอมที่หลัง ให้เจ้าหนี้รับทรัพย์สินอื่นแทนเงิน ดังนั้น เป็นเรื่องความสมัครใจของลูกหนี้เอง แม้ว่าราคา ทรัพย์สินที่จะใช้หนี้แทนเงินจะสูงกว่าหนี้เงินกู้มากเพียงไร ลูกหนี้จะเปลี่ยนใจขอทรัพย์สิน นั้นคืนไม่ได้ เพราะหนี้ันั้นระงับสิ้นไปแล้วตามมาตรา 321

คำพิพากษาฎีกาที่ 1552/2493 นางเชื้อ บันทัด กับพวก โจทก์

นายเหนียม นนทจิว จำเลย

ผู้กู้ยืมที่ดินมีโฉนดให้เป็นการชำระหนี้เงินกู้ นั้น ถือได้ว่าเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ ในอสังหาริมทรัพย์ ฉะนั้น ถ้ามิได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว ผู้รับโอนก็ยังไม่ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นเมื่อตนยังครอบครองมาไม่ครบ 10 ปี ตามมาตรา 1382

คำวิจารณ์ กรณีนี้คงไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการตีราคาที่ดินว่าเท่ากับเงินกู้หรือไม่ตาม มาตรา 656 วรรค 2 แต่กลับไปมีปัญหารื่องการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งไม่ทำเป็นหนังสือ และจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

คำพิพากษาฎีกาที่ 1683/2493 นายคง ชูเชื้อ โจทก์

นางวอง คำภา จำเลย

สัญญาผู้มีใจความว่า จำเลยได้กู้เงินโจทก์ไป สัญญาจะใช้คืนภายในกำหนดและในข้อ 4 จำเลยได้นำมาแปลงพิพาทมาให้โจทก์ยึดถือไว้เป็นประกัน โดยมีบันทึกว่า “นารายณ์ ถ้าข้าพเจ้าไม่นำคืนเงินและดอกเบี้ยมาให้ท่านตามสัญญานี้ ข้าพเจ้าขอยอมโอนที่นารายณ์ให้แก่ท่านเป็นกรรมสิทธิ์” คดีนี้โจทก์ฟ้องจะขอลให้บังคับจำเลยโอนที่นารายณ์พิพาทให้โจทก์ตามข้อสัญญาดังกล่าวข้างต้น ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า สัญญานี้เป็นสัญญากู้หนี้ตามธรรมดาจึงต้องบังคับตามกฎหมายว่าด้วยขี้มิใช้สิ้นเปลือง ซึ่งจะต้องคืนทรัพย์สินเป็นประเภท ชนิด และปริมาณเช่นเดียวกันกับที่ขี้มามา ตามมาตรา 650 เรื่องนี้เป็นเรื่องกู้ขี้เงิน แต่ตกลงกันล่วงหน้าว่าถ้าไม่ชำระหนี้ภายในกำหนดขอยอมโอนที่นาให้เป็นกรรมสิทธิ์ เป็นการเอาทรัพย์สินอย่างอื่นชำระหนี้แทนเงินกันทีเดียวโดยมิได้คำนึงถึงราคาที่นา จึงเป็นการฝ่าฝืนตามมาตรา 656 วรรค 2 และต้องตกเป็นโมฆะ ตามความในวรรค 3 นั้น โจทก์จึงไม่มีสิทธิ์ที่จะขอให้ศาลบังคับจำเลยตามสัญญานั้นได้

คำวิจารณ์ คำพิพากษานี้ เข้าหลักเกณฑ์เดียวกันกับคำพิพากษาฎีกาที่ 1237/2491 ที่ได้กล่าวไว้แล้ว คือ ตามนัยมาตรา 656 วรรค 2 ถือเกณฑ์ว่าจะต้องคิดราคาทรัพย์สินที่จะใช้แทนเงินกู้ตามราคาในท้องตลาดในเวลาและ ณ สถานที่ส่งมอบ *ไม่ได้เอาของชำระหนี้แทนเงินด้วยการคิดราคาของต่ำกว่าราคาท้องตลาด* (โปรดดูคำพิพากษาฎีกาที่ 55/2494 ซึ่งยึดหลักเดียวกันดังจะได้กล่าวต่อไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคำพิพากษาฎีกาที่ 1981/2511 ที่วินิจฉัยว่า ป.พ.พ. ได้ยกเลิกประกาศห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชานา จ.ศ. 1239 แล้วนั้น ได้ชี้เจตนาของการบัญญัติมาตรา 656 วรรค 2 ว่า “...และตามมาตรา 656 ก็ได้บัญญัติคุ้มครองมิให้เอาของชำระหนี้แทนเงินด้วยการคิดราคาของต่ำกว่าราคาท้องตลาด...”)

คำพิพากษาฎีกาที่ 1697/2493 นายยัง แก้วทิพย์เนตร โจทก์ นายชาติ พิทักษ์กุล กับพวก จำเลย

โจทก์เป็นผู้เช่าห้องรายพิพาทนี้มาใช้เป็นที่อยู่อาศัยและทำการค้า ชื่อร้านว่า “เสริมไทย” ต่อมาโจทก์ก็เอาเงินของจำเลยไป ขอมเสียดอกเบี้ยให้และสัญญาจะนำเงินกู้มากำระคืนภายในกำหนด ส่วนดอกเบี้ยจะชำระให้ภายในวันที่ครบสัญญา และในสัญญาข้อ 3 มีความว่า “ผู้กู้ให้สัญญาว่าจะยอมให้ผู้ให้กู้เข้าทำการค้าขายในร้านเสริมไทย ซึ่งข้าพเจ้าได้เช่าอยู่ก่อนนั้นตลอดไป หรือจนกว่าผู้ให้กู้ออกไป และขอให้สัญญาว่า เมื่อผู้ให้กู้ออกไปจากร้านเสริมไทยเมื่อใด ข้าพเจ้าจะส่งเงินที่กู้ไปให้แก่ผู้ให้กู้อันทันที ซึ่งข้าพเจ้ารับรองว่า ข้าพเจ้ามีกรรมสิทธิ์แต่ผู้เดียว และไม่มีผู้ใดมีสิทธิเหนือทรัพย์สินนี้มาให้ผู้ให้กู้อึด” หลังจากนั้น จำเลยได้เข้าอยู่อาศัยและทำการค้าในนามร้านเสริมไทย และเป็นผู้เสียดอกเบี้ย แต่โจทก์ยังเสียดอกเบี้ยและร้านค้า บัดนี้ โจทก์ต้องการห้องเช่าคืน จำเลยไม่ยอมคืน โจทก์จึงฟ้อง วินิจฉัยว่าจำเลยเข้ามา

อยู่ในห้องพิพาทโดยมีสัญญาต่างตอบแทน ไม่ใช่เรื่องอาศัย ตราบใดที่สัญญานี้ยังไม่เลิก และ
จำเลยก็ไม่ได้ทำผิดสัญญา ก็ไม่มีเหตุอะไรที่โจทก์จะฟ้องขับไล่ได้

คำวิจารณ์ เรื่องนี้เห็นว่า สัญญาคู่ยังไม่สิ้นสุด และยังไม่มีผู้ใดผิดสัญญา จึงต้อง
เป็นไปตามสัญญา และก็ไม่ใช่เรื่องใช้หนี้เงินกู้ด้วยทรัพย์สินอื่น เพราะในสัญญาโจทก์ระบุเพียง
แต่จะส่งเงินที่กู้คืน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 55/2494 นายชีวปึก แซ่ก้ง กับพวก โจทก์

นายขลิบ ชนะสงคราม จำเลย

คดีได้ความว่า จำเลยได้ทำสัญญากู้เงินโจทก์ไป และมอบที่ดินให้โจทก์ครอบครอง
โดยมีเงื่อนไขว่า ถ้าไม่ชำระเงินกู้ให้โจทก์ภายใน 1 ปี จำเลยยอมโอนที่เป็นสิทธิแก่โจทก์
จำเลยไม่ชำระต้นเงินและดอกเบี้ยให้ โจทก์จึงฟ้องขอให้แสดงว่า ที่รายนี้ตกเป็นสิทธิของโจทก์
หรือให้จำเลยโอนที่ดินให้โจทก์ ถ้าไม่สามารถโอนได้ ให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนและชำระต้นเงิน
คืน ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การที่โจทก์ครอบครองที่พิพาท เป็นการครอบครองแทนจำเลย
โจทก์จะอ้างสิทธิเป็นเจ้าของมิได้ ส่วนในข้อสัญญาที่ว่า ถ้าไม่ชำระเงินกู้ให้โจทก์ภายใน 1 ปี
จำเลยยอมโอนที่ให้เป็นที่ดินแก่โจทก์นั้น ยังถือไม่ได้ว่าจำเลยสละสิทธิครอบครอง เพราะยังจะ
ต้องดำเนินการในเรื่องที่จะยอมโอนกันต่อไป ในข้อที่โจทก์ขอให้จำเลยจัดการโอนที่ดินให้ตาม
สัญญานั้น เรื่องนี้เป็นเรื่องกู้เงินซึ่งอยู่ในบังคับของมาตรา 656 วรรค 2 ตามบทบัญญัติที่กล่าว
นี้ ผู้ให้กู้ (โจทก์) จะเอาที่ดินซึ่งผู้กู้ (จำเลย) ได้มอบให้ไว้เพื่อยึดถือเป็นประกันเงินกู้ตามที่ได้
ทำสัญญาไว้หาได้ไม่ เพราะกฎหมายให้คิดเป็นจำนวนเงินตามราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของหรือ
ทรัพย์สินนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้โจทก์จะขอให้บังคับจำเลยจัดการโอนที่ดินให้แก่โจทก์ไม่ได้

คำวิจารณ์ คำพิพากษาศาลฎีกานี้เป็นการยืนยันหลักเกณฑ์ของมาตรา 656 วรรค 2 ว่า
คู่สัญญาการกู้ยืมจะตกลงตีราคาทรัพย์สินใช้หนี้แทนเงินกันเอาเอง โดยไม่คำนึงถึงราคาท้อง
ตลาดในเวลาส่งมอบทรัพย์สินใช้หนี้แทนเงินกู้ไม่ได้ ถ้าฝ่าฝืนทำเช่นนั้น ก็เป็นโมฆะตามมาตรา
656 วรรคสุดท้าย (โปรดเทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1237/2491 และที่ 1683/2493 ที่ได้กล่าว
แล้ว)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1870/2494 นายเสาร์ แซ่ยับ โจทก์

นางล้วน กับพวก จำเลย

จำเลยทำสัญญากู้เงินโจทก์ไป 250 บาท และจำเลยได้มอบที่ดินให้ไว้เป็นประกัน
โดยมีเงื่อนไขว่า กำหนดจะชำระเงินกู้ภายในกำหนด 15 วัน ถ้าพ้นกำหนด 15 วัน ที่ดิน
รายนี้ต้องได้กับโจทก์ และมีสัญญาอีกฉบับหนึ่งว่า “เพราะฉะนั้น ผมจึงได้ยกเอาที่ดินให้แก่
นายเสาร์ คิดเป็นราคาที่ดินนั้นเป็นราคา 250 บาทถ้วน ฯลฯ” สัญญานี้ลงชื่อจำเลยและพยาน

ดังนี้ วินิจฉัยว่า ตามเงื่อนไขตอนหลังนี้ เป็นลักษณะแห่งการเอาทรัพย์สินซึ่งได้กำหนดราคาแน่นอนแล้วเป็นการชำระแทนหนี้เงินกู้ตามมาตรา 656 คือจำเลยได้กำหนดราคาที่ดินลงแน่นอนเป็นจำนวน 250 บาทเท่าเงินกู้ และไม่ปรากฏว่าราคาผิดกับราคาท้องตลาด ฉะนั้นเมื่อจำเลยไม่ชำระหนี้เงินกู้ก็ต้องให้ที่ดินนี้ให้แก่โจทก์ ซึ่งเป็นการชำระหนี้แทนตัวเงินตามที่ได้ตกลงกำหนดราคาไว้แน่นอนตามเจตนาของโจทก์จำเลยตามมาตรา 656 วรรค 2 จำเลยจึงต้องโอนที่พิพาทให้โจทก์

คำวิจารณ์ คำพิพากษานี้ก็เช่นเดียวกับที่พูดมาแล้วคือ ต้องกำหนดราคาทรัพย์สินที่ใช้แทนหนี้เงินกู้ตามราคาท้องตลาด และสำหรับคำพิพากษานี้เห็นให้เห็นว่า มิใช่ว่าคู่สัญญาจะตกลงราคากันเอง เพราะถ้าให้ตกลงราคากันเองได้ก็อาจจะมีการเอาเปรียบกันได้ เช่นในกรณีที่มีผู้ยืมร่อนเงิน ดังนั้น ศาลฎีกาจึงได้เน้นคำว่า “และไม่ปรากฏว่าราคาที่กำหนดกันไว้นั้นผิดกับราคาท้องตลาด” นั้นหมายความว่า ถึงแม้คู่สัญญาจะได้กำหนดราคากันไว้ในเวลาส่งมอบทรัพย์สินใช้แทนเงินกู้เท่ากับจำนวนเงินกู้ แต่ถ้ากำหนดราคากันต่ำกว่าราคาในท้องตลาดก็ไม่ชอบด้วยวัตถุประสงค์ของการบัญญัติมาตรา 656 ไว้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 396/2496 นายโพธิ์ ปัญสมคิด โจทก์
นายชน ไหวพริบ จำเลย

คดีได้ความว่า ฉ. มารดาจำเลยได้กู้เงิน ท. บิดาโจทก์ไปเป็นเงินจำนวน 1,000 บาท แล้วมอบที่ดินโฉนดที่ 489 ให้ทำต่างดอกเบี้ยย ตกลงกันว่าถ้าไม่ใช้เงินคืนภายใน 3 เดือน โอนที่ดินที่ประกันให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่ ท. ที่ดินแปลงนี้ราคา 3,000 บาท ดังนี้ วินิจฉัยว่าเป็นเรื่องสัญญากู้เงินธรรมดา หากใช้เป็นสัญญาจะซื้อขายที่ดินไม่ เมื่อปรากฏว่า หนี้เงินกู้เพียง 1,000 บาท ส่วนที่พิพาทมีราคา 3,000 บาท ผู้ให้กู้จะเอาที่ดินซึ่งผู้กู้ได้มอบให้ยึดถือเป็นหลักประกันเงินกู้ตามที่สัญญากันไว้ไม่ได้ ข้อตกลงนั้นจึงเป็นโมฆะตามมาตรา 656 วรรค 3

คำวิจารณ์ คำพิพากษานี้เห็นได้ชัดเลยที่เดียวว่า ราคาที่ดินที่จะใช้แทนเงินนั้นสูงกว่าราคาเงินกู้ จึงไม่อาจที่จะบังคับให้ตามสัญญาได้ เพราะขัดกับความในมาตรา 656 โดยแจ้งชัด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1008/2496 นางเมี้ยน ศรีเพชร โจทก์
นางคำ จันทร์มณี จำเลย

โจทก์ฟ้องว่า จำเลยได้ทำสัญญากู้เงินโจทก์ไปแล้ว จำเลยตกลงโอนบ้านเรือนของจำเลยที่ให้โจทก์ไว้เป็นประกันเงินกู้ คิดเป็นราคาเท่ากับเงินกู้ ผลแห่งการตกลงกันจึงได้ทำลายสัญญานั้นเสีย แต่การโอนบ้านเรือนให้โจทก์นั้นไม่ได้จดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ต่อมาครบกำหนด 5 วันตามที่ตกลงกันให้โจทก์รื้อไป จำเลยกลับบิดพลิ้ว จึงขอให้จำเลยใช้เงิน

คู่พร้อมด้วยดอกเบ็ญ จำเลยให้การต่อสู้ว่า หนี้สินตามสัญญาได้ชำระกันเสร็จสิ้นจนทำลายสัญญาแล้วโจทก์ไม่รื้อเรือนไปเอง เพราะโจทก์ยอมให้บุตรจำเลยรับใช้หนี้แทน โจทก์ให้โอกาสจำเลยที่จะชำระหนี้เป็นเงินหรือให้โจทก์รื้อเรือนไป ความรับผิดชอบชำระหนี้เงินกู้ได้พ้นไปจากจำเลยแล้ว โจทก์จะมาฟ้องจำเลยตามสัญญาอีกไม่ได้ โจทก์จำเลยไม่ตั้งใจสืบพยานศาลฎีกาวินิจฉัยว่าข้อตกลงที่ให้เอาเรือนที่ปลูกอยู่ในที่ดินจำเลยใช้หนี้โจทก์แทนการชำระหนี้ด้วยเงินตามสัญญาเดิม โดยให้โจทก์รื้อไปภายใน 5 วันนั้น เป็นการให้โจทก์รื้อเอาไปเป็นการรื้อไม้กระดาน หากใช้ขายอสังหาริมทรัพย์ซึ่งจะต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 456 ไม่ตามนัยฎีกาที่ 17/2491 ข้อตกลงของโจทก์จำเลยเป็นการแปลงหนี้ใหม่ตามมาตรา 349 โดยได้ตกลงเปลี่ยนสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งหนี้ คือเอาเรือนชำระหนี้แทนเงินกู้จนได้ทำลายสัญญาไปแล้ว หนี้เดิมตามสัญญาจึงระงับไป การที่โจทก์ไม่รื้อเรือนไปเพราะบุตรจำเลยรับรองจะใช้เงินให้ โจทก์ก็ยอมจำเลยให้การต่อสู้ว่า ความรับผิดชอบในการชำระหนี้ตามสัญญาหมดไปแล้ว โจทก์จะฟ้องเรียกเงินจากจำเลยไม่ชอบนั้น เห็นว่าเมื่อโจทก์จำเลยได้ตกลงแปลงหนี้กันใหม่แล้วหนี้เงินกู้เดิมย่อมระงับไป โจทก์จะฟ้องเรียกเงินกู้ตามสัญญาที่ระงับไปแล้วหาได้ไม่

คำวิจารณ์ เรื่องนี้เป็นกรณีทำนองเดียวกันกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1188/2493 คงผิดกันตรงที่ฎีกาที่ 1188/2493 ไม่ใช่การแปลงหนี้ใหม่ แต่เป็นเรื่องเจ้าหนี้ยอมรับการชำระหนี้ย้อย่างอื่นแทนการชำระหนี้ที่ได้ตกลงกันไว้โดยไม่ได้ทำสัญญากันใหม่ ขอให้เทียบดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1475/2500 ด้วย ส่วนกรณีตามฎีกาที่ 1008/2496 คู่กรณีได้สัญญากันใหม่เปลี่ยนสิ่งที่เป็นสาระสำคัญแห่งหนี้ ซึ่งเรียกว่าเป็นการแปลงหนี้ใหม่ (มาตรา 349) แต่อย่างไรก็ดี มีผลเหมือนกันคือ หนี้นั้นระงับ อนึ่ง ขอรื้อขยายเพิ่มเติมว่า มาตรา 321 นั้น แตกต่างกับมาตรา 349 ตรงที่มาตรา 321 เป็นเรื่องที่เจ้าหนี้รับชำระหนี้ย้อย่างอื่นไปแล้ว ส่วนมาตรา 349 เจ้าหนี้ยังมิได้รับชำระหนี้ย้อย่างใด คงแต่เป็นกรณีมาทำสัญญากันใหม่โดยเปลี่ยนสิ่งที่เป็นสาระสำคัญแห่งหนี้เท่านั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1708/2499 นายชงค์ นาคสุสุข โจทก์
นายเชื้อ วงศาโรจน์ จำเลย

จำเลยเคยฟ้องโจทก์เรียกต้นเงินและดอกเบ็ญตามสัญญากู้ยืม ศาลพิพากษาให้โจทก์ชำระต้นเงินและดอกเบ็ญ คิดถึงที่สุด โจทก์จึงมาฟ้องจำเลยเป็นคดีใหม่ อ้างว่าจำเลยมาทำสัญญากับโจทก์ใหม่เปลี่ยนให้โจทก์ชำระต้นเงินและดอกเบ็ญรายนั้นด้วยข้าวเปลือก ครั้นโจทก์ได้ชำระด้วยข้าวเปลือกแล้วจำเลยกลับผิดสัญญาไม่คิดราคาข้าวเปลือกชำระหนี้เงินกู้อย่างนั้นให้ กลับนำสัญญาเก่ามาฟ้องโจทก์ โจทก์จึงขอให้ศาลบังคับจำเลยคืนข้าวเปลือกที่

ชำระแก่จำเลยไปแล้ว ดังนี้ ประเด็นในคดีใหม่มีว่าจำเลยได้ทำผิดสัญญา ไม่คิดราคาข้าวเปลือกชำระหนี้จริงหรือไม่ ซึ่งไม่ใช่ประเด็นที่วินิจฉัยแล้วในคดีก่อนฟ้องของโจทก์ จึงไม่เป็นฟ้องซ้ำ

คำวิจารณ์ เรื่องเช่นนี้น่าจะจบไปตั้งแต่เมื่อโจทก์ถูกฟ้องเรียกให้ชำระหนี้พร้อมดอกเบี้ยในคดีเดิมไปแล้ว กล่าวคือ ถ้าโจทก์จะต่อสู้จำเลยเสียแต่เมื่อถูกฟ้องในคดีเดิมว่าจำเลยได้รับข้าวเปลือกแทนหนี้เงินต้นและดอกเบี้ยไปแล้ว ซึ่งย่อมยังผลให้หนี้เงินกู้ที่รับชำระตาม ป.พ.พ. มาตรา 321 (เทียบฎีกาที่ 1188/2493) โจทก์ก็ไม่ต้องถูกศาลในคดีเดิมพิพากษาให้ชำระหนี้เงินต้นและดอกเบี้ยไป

เมื่อเช่นนี้จึงมีข้อน่าคิดว่าที่ศาลยอมให้โจทก์ฟ้องขึ้นมาอีกโดยไม่ถือว่าเป็นฟ้องซ้ำด้วยว่าเป็นคนละประเด็นกับคดีเดิม (คดีเดิมมีประเด็นว่าได้รับชำระหนี้เงินกู้ไปแล้วหรือไม่ คดีหลังมีประเด็นว่าได้รับชำระข้าวเปลือกแทนหนี้เงินกู้ไปแล้วหรือไม่) นั้น คงมีเหตุบันดาลใจในแง่ของความเป็นธรรมให้ต้องวินิจฉัยเช่นนั้น และเหตุบันดาลใจนั้นก็คงจะเป็นเช่นนี้คือว่า ถ้าข้อเท็จจริงเป็นดังที่โจทก์ในคดีหลังอ้าง โจทก์ก็น่าที่จะได้รับความคุ้มครอง เพราะไหน ๆ ก็ได้ถูกศาลในคดีเดิมพิพากษาให้ชำระหนี้เงินต้นและดอกเบี้ยไปแล้ว ทั้ง ๆ ที่ไม่น่าที่จะต้องถูกเข้าอย่างนั้น จึงควรให้โอกาสเรียกข้าวเปลือกคืนจากจำเลยเสียได้ เพื่อว่าจะได้ไม่ถูกชำระหนี้เป็นสองเท่าของหนี้ที่ควรจะต้องชำระ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1475/2500 นายถนอม พุกกะวัน โจทก์

นายเจริญ นิ่มมล จำเลย

ข้อเท็จจริงได้ความว่า จำเลยกู้เงินโจทก์ไปตามสัญญาจำเลยได้มอบตราจอง 2 ฉบับให้โจทก์ยึดไว้เป็นประกัน ที่ดินนี้เป็นของจำเลยแต่ลงชื่อบุตรของจำเลยในตราจองบุตรของจำเลยได้เซ็นชื่อในแบบพิมพ์หนังสือมอบอำนาจที่ยังมิได้กรอกข้อความอย่างใดให้แก่จำเลยซึ่งจำเลยได้นำมามอบแก่โจทก์พร้อมทั้งตราจอง 2 ฉบับ เมื่อพ้นกำหนดเวลาใช้เงินแล้วจำเลยยังไม่ชำระหนี้เงินต้นและดอกเบี้ย โจทก์จึงเอาหนังสือมอบอำนาจนั้นมากรอกข้อความเอง เป็นหนังสือที่มอบอำนาจของบุตรจำเลยมอบให้ ส. เป็นผู้มอบอำนาจที่ดินในตราจองทั้ง 2 นั้นให้แก่ นางบุญผืน ภรรยาโจทก์ เจ้าพนักงานที่ดินได้จัดการโอนให้แก่นางบุญผืนตามใบมอบอำนาจแล้วฝ่ายโจทก์ได้เข้าครอบครองที่นาตราจอง 2 ฉบับนั้นตั้งแต่ พ.ศ. 2496 ตลอดมาจนบัดนี้ การโอนที่นาตราจอง 2 ฉบับนี้ศาลฟังข้อเท็จจริงว่าโจทก์โอนเอาไปเพื่อเป็นการชำระหนี้เงินกู้ ซึ่งจำเลยยินยอมให้เป็นไปตามนั้นด้วย ดังนี้ กรณีจึงต้องบังคับตามมาตรา 321 หนี้สินตามสัญญาเดิมย่อมระงับไป โจทก์ไม่มีสิทธิจะฟ้องร้องตามสัญญานั้นอีก กรณีเช่นนี้ไม่ใช่กรณีฟ้องบังคับตามข้อตกลงอันเป็นปัญหาตามมาตรา 656 แต่ประการใด

คำวิจารณ์ กรณีนี้พอเทียบได้กับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1188/2493 ซึ่งได้วินิจฉัยไว้แล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่ 513/2501 นายเนียม บัวบางพลู โจทก์
นายชื่น จันทรหอม จำเลย
เช็คไม่ใช้สิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นที่เป็นการชำระหนี้แทนเงินตามความใน
มาตรา 656

คำวิจารณ์ ที่ไม่ถือว่าเช็คเป็นสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นตามความหมายใน
มาตรา 656 คงเป็นเพราะว่า สิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นเมื่อชำระหนี้แทนเงินกู้โดยถูกต้อง
ตามมาตรา 656 แล้ว หนี้เงินกู้ย่อมระงับไป แต่การชำระหนี้ด้วยเช็คนั้น ยังไม่ถือว่าหนี้ระงับ
จนกว่าจะได้รับใช้เงินแล้ว (ดู ป.พ.พ. มาตรา 321 วรรคท้าย)

คำพิพากษาฎีกาที่ 650/2505 นายสินกิม แซ่เตีย โจทก์
นายคำบุญ หลักคำ จำเลย
จำเลยเอาสินค้าจากร้านบิดาโจทก์ไป โดยโจทก์รับผิดชอบชำระราคาแทน ทั้งนี้
โดยจำเลยทำหลักฐานให้โจทก์ไว้ว่า จะนำข้าวเปลือกเหนียวชำระให้โจทก์แทนค่าสินค้า แม้ว่าค่า
ข้าวจะขึ้นลงอย่างไรก็ตาม ดังนี้ แม้จำนวนและราคาข้าวจะเกินราคาสิ่งของไปมากเพียงใด
ก็ตาม ก็เป็นเรื่องผูกพันชำระหนี้กันตามสัญญาหนี้ ไม่ใช่เรื่องกู้ยืมเงิน หรือซื้อเชื่อข้าว จึงไม่
ตกอยู่ในบังคับประกาศห้ามตกข้าวแก่ชาวนา จ.ศ. 1239 และ พ.ร.บ. ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกิน
อัตรา พ.ศ. 2475, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 656

คำวิจารณ์ กรณีนี้ไม่ใช่เรื่องกู้ยืมแล้วใช้ของแทนเงินกู้ เพราะจะเห็นได้ว่า จำเลย
เอาสินค้าไปใช้สอย ไม่ได้เอาเงินไปใช้สอย สำหรับประกาศห้ามตกแก่ชาวนาฯ ต่อมาได้มีคำ
พิพากษาฎีกาที่ 1981/2511 และที่ 1050/2512 วินิจฉัยว่าประกาศดังกล่าวได้ถูกยกเลิกโดย
ป.พ.พ. ดังได้อธิบายไว้แต่ต้นแล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่ 766-767/2506 นางสาวไพฑูริย์ ทวีศรี โจทก์
นางทองอยู่ แซ่แต้ จำเลย
ข้อตกลงในสัญญาคู่ที่ว่า เมื่อผู้กู้ไม่ใช้เงิน ต้องโอนสิทธิการเช่าให้แก่ผู้ให้กู้โดย
ไม่ต้องคำนึงถึงว่า สิทธิแห่งการเช่านั้นมีราคาเท่าใดในท้องตลาดในเวลาส่งมอบ ย่อมขัดกับ
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 656 วรรค 2 จึงเป็นโมฆะตามวรรค 3 ผู้ให้กู้ไม่มี
สิทธิฟ้องให้โอนสิทธิการเช่าดังกล่าว

คำวิจารณ์ โปรดเทียบกับคำพิพากษาฎีกาที่ 1237/2493, ที่ 1683/2493, ที่ 55/2494,
ที่ 396/2496 ดังได้กล่าวแต่ต้นแล้ว

ขี้มใช้ขงรูปและขี้มใช้ส้นเปลืองเหมือนกันและต่างกันอย่างไร

เราได้ศึกษาเรื่องขี้มมาหมดทุกมาตราในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว
รู้ว่าขี้มมีอยู่ 2 ชนิด คือขี้มใช้ขงรูปดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 640 ถึง 649 และขี้มใช้ส้นเปลือง
ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 650 ถึง 656 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงใคร่ที่จะได้
สรุปหลักใหญ่ ๆ เกี่ยวกับความเหมือนกันและความแตกต่างกันของขี้มทั้ง 2 อย่างไว้เป็น
หัวข้อส่งท้ายบทที่ 1 ดังนี้

ข้อที่เหมือนกัน

1. เป็นสัญญาซึ่งประกอบด้วยคู่กรณี 2 ฝ่าย ๆ หนึ่งเรียกว่า ผู้ขี้ม อีกฝ่ายหนึ่ง
เรียกว่าผู้ให้ขี้ม
2. ผู้ให้ขี้มจะต้องส่งมอบทรัพย์สินให้ผู้ขี้มได้ใช้
3. เมื่อผู้ขี้มได้ใช้ทรัพย์สินที่ขี้มเสร็จแล้ว ผู้ขี้มมีหน้าที่ต้องคืนทรัพย์สินให้กับ
ผู้ให้ขี้ม

ข้อที่ต่างกัน

1. สัญญาขี้มใช้ขงรูปนั้น กรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินที่ขี้มไม่โอนไปยังผู้ขี้ม แต่
สัญญาขี้มใช้ส้นเปลือง กรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินที่ขี้มโอนไปยังผู้ขี้ม
2. สัญญาขี้มใช้ขงรูป ผู้ขี้มใช้ทรัพย์สินที่ขี้มได้เปล่า แต่สัญญาขี้มใช้ส้นเปลือง
ผู้ขี้มอาจได้ใช้ทรัพย์สินที่ขี้มโดยต้องเสียค่าตอบแทนด้วยก็ได้
3. สัญญาขี้มใช้ขงรูป ผู้ขี้มต้องส่งคืนทรัพย์สินที่ขี้มมานั้น แต่สัญญาขี้มใช้
ส้นเปลือง ผู้ขี้มไม่ต้องส่งคืนทรัพย์สินที่ขี้มนั้น แต่ต้องส่งคืนทรัพย์สินเป็น
ประเภท ชนิด และปริมาณเช่นเดียวกับทรัพย์สินที่ขี้มมานั้น